

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA KIADJA
A MAGYARORSZÁGI KÖNYV-
NYOMDÁSZOK ÉS ROKON-
SZAKMABELIEK SZAKKÖRE

XX. ÉVFOLYAM
1910. JUNIUS HÓ
HATODIK SZÁM

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Tartalom: Nyomdászati kiállítás. Színes fametszetek Japánországból. Főbb tudnivalók a klisé-előállításról. Merített kartonra való nyomtatás. Nyomdászat és fotográfia. Altogravür. Első magyar újságaink. Miniszeri leirat a papírosról. Ólom okozta betegségek. Törekvés a litográfiai kő helyettesítésére. Elmélkedés a betűről. Papíros átlátszóvá tétele. Irodalom és könyvnyomtatás. Különböző rövidebb közlemények. A Szakkör hivatalos közleményei. Hirdetések rovata.

XX. ÉVFOLYAM · MDCCCXX · JUNIUS · HÓ · HATODIK · SZÁM

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszaktársaság Szakköre pályázatot nyit a következőkre: 1. a Grafikai Szemle legjobb szedésű és (ettől függetlenül) legjobb nyomtatású mellékleteire; 2. két a Grafikai Szemlében megjelenendő szakcikkre; 3. a Kör tagsági jegyének szedésére. Az ezekre vonatkozó részletesebb föltételeket a 184. és 185. oldalakon találhatják meg az érdeklődők.

Szakkörünk választmánya e hó 22-én tartott ülésében egy újabb pályázatot írt ki, melyet technikai okok miatt itt kell közölnünk.

A pályázat szövege a következő:

A Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszaktársaság Szakköre választmányának megbízásából a Kör szakbizottsága a vidéki tagok szakbeli tevékenységre buzdítása végett pályázatot hirdet a Grafikai Szemle boríték-címlapjának megtervezésére, illetőleg szedésére és nyomtatására.

Feltételek: 1. A pályázaton kizárólag vidéki körtagok vehetnek részt. 2. Csakis nyomdai anyagból szedett és két színben nyomtatott pályamunka vétetik figyelembe. Alapnyomtatás teljesen mellőzendő. 3. A pályaművek idegen kézírással írva és címezve, jelígyével ellátva és a pályázó nevét magában rejtő jelígyes levél kíséretében 1910. évi szeptember 20-áig a Könyvnyomdászok Szakköre címére (Budapest VIII, Bérkocsis-utca 1, Gutenberg-Otthon) küldendők. 4. A pályadíjak csakis abszolút becsű munkáknak adatnak ki. 5. Pályadíjjal az 1910. évi Évkönyv vidéki mellékleteire kiírt, de ki nem adott díjak szolgálnak. Első díj 30 korona, második díj 20 korona, harmadik díj 10 korona, negyedik díj elismerő oklevél. 6. A díjak közül a második díj ok-

vetetlenül gépmester szaktársnak adatik, miért is a nyomtatás külön elbírálás alá esik. 7. Egyúttal az összes pályamunkák a karácsonyi nyomtatványkiállításon ki lesznek állítva.

Érdekes és mindenek fölött tanulságos kiállítást láthattunk e hó 5-ikétől 15-éig az Iparművészeti Múzeumban. Az Iparművészeti Iskola kebelében két év előtt, Szakkörünk támogatásával létesült Nyomdászati Tanműhely adott egy kis ízelítőt munkálkodásának eredményéről, vagy hatszáz különféle vázlatot meg kész nyomtatványt állítva ki a Múzeum földszinti helyiségében.

A Grafikai Szemle kezdettől fogva élénk figyelemmel kísérte a Nyomdászati Tanműhely működését, s két esztendőn által szépszámú kisebb-nagyobb dolgozatban ismertette mind az intézményt, mind pedig annak céljait és tanítási elveit. Ismétlés számba menne tehát, ha most újra töviről-hegyire elmagyaráznók a dolgot. Egyszerűen utalunk folyóiratunk utolsó két évfolyamára, meg az idén márciusig megjelent füzetekre: bőséges fölvilágosítást meríthet onnan bárki is. Akinek még ez sem elég, vegye elő a Magyar Nyomdászok Évkönyvének legutóbb megjelent kötetét, s talál benne több mint száz

oldalnyi terjedelmet betöltő cikkelyláncolatot a Tanműhelyről, ennek tanítási metódikájáról stb.

Ezért tehát csak néhány sorban foglalhatjuk össze kiállításbeli impresszióinkat is.

Konstatálhatjuk, hogy a Tanműhely vezetősege szép, becsületes és következményeiben nagy jelentőségű munkát végzett, a hallgatóság pedig, vagy helyesebben szólva: a Tanműhely nyomdász tagjai nagyot fejlődtek. A szebbnek, jobbnak ösztönszerű keresése, a találgatás és tapogatódzás helyébe a tudatos szépérzék és a biztosság lépett.

A Tanműhely céljai között ott találhattuk a nyomdászati szakrajz tanítási metódikájának megállapítását. Ez – mint már többször is hangoztattuk – a maga egészében el van érve, s a mostanában lefolyt próba-előadások teljesen igazolták azt a fölfogást is, hogy inasaink szakoktatását kellő előtanulmányokkal bíró nyomdász-emberekre kell bízni.

A Tanműhely másik és fő célja volt, hogy a művész és nyomdász közös munkálkodása útján a nyomdászat iparművészeti magaslatra emelkedésének útját egyengesse.

S ebben a tekintetben is igen szép eredményt ért el, mint azt a tárlaton látott sok teljesen kifogástalan, sőt java részében határozottan művészi értékű munka is föltétlenül bizonyítja.

Igen fontosnak tartjuk azt az eredményt is, hogy a Tanműhely működése révén a könyvnyomtatás már úgyszólván hivatalosan is el van ismerve életre, fejlődésre képes iparművészetül. Ezelőtt bizony némi lenézésben volt része az olyan előkelő sokszorosító művészeti ágazatok mellett, aminő a litográfia, a rézkarc, rézmetszés, a heliogravür.

A Tanműhely befejezte a működését, és most már Szakkörünkön áll, hogy a szaktanítási metódus birtokában: a szaktudást népszerűsítse, általánossá tegye.

A Tanműhely kiállításáról a Magyar Rajztanárok és Rajztanítók Országos Egyesületének hivatalos közlönye, a »Rajzoktatás« a következőket írja:

Az Iparművészeti Múzeum palotájának földszinti csarnokában érdekes, modern kulturkép tárul szemeink elé az Iparművészeti Iskola

grafikai szakosztályában a Könyvnyomdászok Szakköre támogatásával fennálló nyomdásztanfolyam munkáiból rendezett kiállításban.

Radisich Jenő múzeumi igazgató segítő, támogató kezét nyújtotta most is – mint mindig, ha kulturérdekekről van szó – mikor a kiállításnak intézetében helyet adott, ezáltal egyszersmind méltányolva és szankcionálva annak művészi értékét.

A Könyvnyomdászok Szakkörét dicsérettel kell említenünk, mert az – mint hozzáértő szakintézmény – első volt ott a tanfolyam születésénél, s érettségének adta tanubizonyosságát, mikor megértette annak művészi politikáját, hogy elmaradottságunkon csak az általuk hirdetett alapos reformmal lehet segíteni, s nálunk szokatlan önmegtágadással sietett az intézmény mellé állani.

A kiállítás anyagában ígéreteket látunk beváltva, eredményeket, amit vártunk. A múlt évben ízelítőt kaptunk a tantervben abból, hogy mit akar a tanfolyam s hogyan akarja. Forradalmat láttunk a nyomdászat terén, mely harcra kél az izléstelenséggel, melynek mai eredménye szakemberek előtt nem lehetett kétséges. Aki mint egységes működést tudta átlátni az irányelveket, tudhatta csak méltányolni azok nagy jelentőségét s megvalósításuknak elkerülhetetlen szükségességét, ha a modern kulturával lépést akarunk tartani.

Sajátságos ez a mi népünk. Még nem mult el két év, és ime, ötven év elmaradottságát képes pótolni művészi fanatizmusával. Igaz, hogy ehhez hozzájárult a szervező Czákó Elemér dr. művészi politikája, a szerencsésen megválasztott művészi oktatók s a tehetséges növendékek kitartó buzgalma. Az esztétikai irányítás mellett a művészi követelményeknek szigorú keresztülvitele és a törekvő, fogékony növendékeknek megértő, harmónikus összeműködése adja meg a karakterét a tanfolyam működésének, mely egyszersmind kulcsa az elért sikernek.

Helbing Ferenc és Muhits Sándor művészek vállalták a tanfolyamban a művészi oktatást. A gyakorlati kivitel kitűnő képviselője Mitterszky József művezető.

A munkákból a kiforrott művészetnek egységes szelleme sugárzik felénk. Ugy látszik, hogy ezek a művészek – tanításuk közben – hivatásuk magaslatán állanak és határt szabva

az esetleges fiatalos szertelenségeknek, át tudják plántálni tudásukat a növendékekbe. Ez a tanítási tudás művészete, mely egyedül helyes, éppen azért értékében megbecsülhetetlen, mert kitartó, fáradságos és önzetlen munkát igényel, de eredményeiben – mint a kiállításban láthatjuk – meglepő. Valahogyan él, mozog ez a kiállítás és belevisz az életbe. Anyaga nem az iskolák vizsgára készült tucatproduktuma, hanem a folyton haladó művészetnek eklatáns kifejezője. A tantervben hirdetett elveket úgy az arányosság, egységesség, a nyomdatestek beállítása, az ornamentika felhasználása, színhatás stb. tekintetében pompás kivitelekben megvalósítva szemléltethetjük és látva a térnek tudatos, ezerféle változatú és hatásában kiszámított elosztását, megfélekedünk arról, hogy mindez a gép segítségével készül. Ebben van a nyomdászatnak mint iparművészetnek létjogosultsága, amennyiben az ember és gép viszonya a nyomdászat terén megváltozott. Különbség az, hogy míg a mesterségben a gép az ember munkaerejét meríti ki, addig a művészetben a folyton tervelő, gondolkodó ember használja ki a gép hatalmasabb anyagi erejét.

Élénk színhatásokban gyönyörködhetünk a kiállított munkákban, a nélkül, hogy azok érzeinkre bántólag hatnának. Az arany meg a vörös színek hatása pompásan van kihasználva. Szépen tervezett és nyomtatott plakátok mutatják eme téren is a haladás irányát, pedig nagyjából írásosak azok, hol pusztán a betű dekoráló ereje van kihasználva szerencsés színkeveréssel, de látunk igen szép példát a képplakátra is a Szent-György-céh meghívójában. Céljukat kitűnően szolgálják, amennyiben betartják a plakát művészi és gyakorlati követelményeit s hozzánk kiálló élénk színekben figyelmünket magukra terelik és lekötnek a művészet erejével. El van találva ezeknél a tónus s biztos talajt érezünk ki abból, melyre építeni lehet, mert az eddigi művészi próbálkozások hoztak ugyan létre egy pár igen szép plakátot, de azok rendszeren művészi szép rajzok voltak, a plakátkövetelmények mellőzésével.

A színek egymásra hatásának tudatos felhasználása uralkodik az összes munkákban, de ott is, ahol a betűnek, ornamentikának és nyomdaelemeknek mint fekete foltnak kell

hatnia, pompás eredményeket látunk azok művészi elrendezésében.

Figyelmük a nyomdászat terén mindenre kiterjed (könyvtábla, bizonyítvány, névjegy, számla stb.), ami az embert életében körülveszi s igyekeznek azok művészi fejlesztésével izlést adni, izlést terjeszteni.

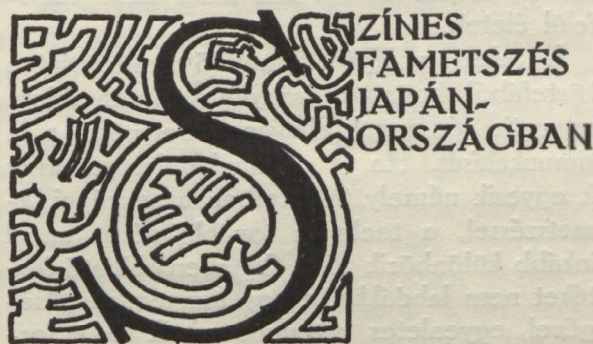
Van a kiállításban egy érdekes példa, az egyetemen még ma is használatban levő diploma. Elszomorít bennünket ez az izléstelen nyomtatvány, ha nézzük mellette a tanfolyam gyönyörű kiviteleit s elgondolkozunk, hogy tán ennek, a tudomány dokumentálása mellett, nem szabad ilyen művészi szegénységi bizonyítványnak lennie.

A régi szép iniciálék művészi hatását sem hagyják figyelmen kívül s modern kivitelben használják fel a legfinomabb kivitelig.

Az ornamentikában érdekes linoleum-metszetek vannak kiállítva, melyeket maguk a növendékek terveztek és metszettek linoleumba.

Az ornamentikának nyomdaelemmé való átdolgozása egyike a legnehezebb feladatnak, mit szintén derekasan megoldottak.

A kiállítás legfőbb érdeme, hogy valami melegséget viszünk magunkkal abból, mert teljesen a miénk az. Magyar emberek, magyar művészek produktumai azok, magyar ornamentikát, magyar izlést visznek bele munkálkodásukba s ezen az erős talajon terelik azt nemzeti irányba.

A japán színes fametszés egy idő óta szél-tében nagy népszerűsége vergődött, különösen az ifjabb, modernebb művészek meg a műértő közönség körében. S ennek meg is van a magyarázata: a japán fametszés kétségtelenül népművészet, mely a maga sokszor kezdetlegességig menő egyszerűsége

mellett is magán hordja a japán nép mély művészi érzésének a jelét. A modern síkdíszítés számára valósággal kimeríthetetlen kincses bányára akadunk a japán fametszésben, s nem csoda, ha a művészvilág oly módon esett neki a föltárásának meg a belőle való merítésnek.

A japános motívumok ma már a könyvdíszítésben is jelentős szerephez jutottak. Különösen a párizsi könyvművészek használták föl ezeket a motívumokat kiváló jó érzéssel és ügyesen.

A japán fametszetet demokratikus rendeltetés jellemzi. A kicsiny ember művészeti szükségletét van hivatva kielégíteni, s ezért a legegyszerűbb eszközök és a legegyszerűbb technika igénybevételére szorítkozik. Ezek az igénytelen ábrázolások azonban kész mestermunkák egyszersmind, amennyiben a japán művésznek gyakran a legprimitívebb eszközökkel is sikerül megragadó művészi hatást elérnie; a japán művész ért a síkok olyatén elosztásához, a kontrasztok oly módon való elhelyezéséhez, hogy az a mi szemünkben föltétlenül szépnek, ujnak meg példászerűnek lássék.

A japánok nem ismerik a perspektiva törvényeit, s ennél fogva nem is értenek a természet csalódásig hű ábrázolásához. Nem használják a keresztbe rakott vonásokkal való árnyékolás módját sem. A kalligrafikus lendületű körvonal egymagában van hivatva arra, hogy kifejezővé tegye a képet; a többnyire csekély számú lazúros szín lehel belé ezenfelül életet.

A rajzot a japán fametsző rendszerint a körtefából hosszanti irányban vágott dúcra ragasztja, és ennek alapján késsel végzi a fa kimunkálását. Ha ez a munkafolyamat meg is egyezik némely tekintetben az európai fametszéssel, a technika további része annál inkább különbözik tőle. A vízben oldható festéket nem labdákkal avagy hengerek segítségével, egyenletes rétegben viszik föl a formára, úgy mint nálunk, hanem sörteecset segédelmével, gondos ecseteléssel. A papiros és festék között való összeköttetés létesítésére kötöszerűl olyan vizet használnak, melybe előzetesen hosszabb ideig rizst áztattak.

A nyomtatás maga nagyon egyszerűen történik; a kemény és hajlós papirost nyirko-

sítva teszik a dúcra, s azután kézzel szépen rányomogatják.

Hogy ennek a munkálkodási módnak művészeti szempontból vannak bizonyos előnyei: tagadhatatlan. Már az ecsetelés révén előálló egyenetlen festékfölrakás is bizonyos frissséget visz bele a képbe.

A figyelemre méltóbb japáni fametszetek legelseji a tizenhetedik század közepe táján keletkeztek. Ezekbe a technika dolgában még mindenestre kezdetleges fekete nyomatokba a színeket (többnyire csak sárgát és vöröset) utólagosan festették bele. E tónusok nyomtatás útján való előállításával csak a tizennyolcadik század elején próbálkoztak meg.

A dúcot a japán fametsző a legalaposabban kihasználja. Két-három – nyomtatás után szétvágásra kerülő – képet is vág egyetlen nagyobb falapba, és ennek alsó fölületét is kihasználja.

A színesen való nyomtatással megkezdődött a japánországi fametszés nagymértékű fölvirágzása, mely a tizennyolcadik század vége felé érte el a tetőpontját. Azóta is magas fokon áll. Az egyszerű, konturképpen használt vonal dominál benne még ma is, de végtelenül kedves lendület van abban. Ornamentálissá, mesterkéletlenné, erőteljessé és mindamelllett gyöngéddé, kifejezővé teszik a képet. Ehhez járul még a gazdag, de nem rikító színezés révén előálló művészi természetesség. A növények, virágok például nem mutatják a kalligrafikus vonalvezetés hatását, s az ilyen képeket szemlélve, a leggondosabb kivitelű természeti tanulmányt véljük látni.

* * *

A japán fametszetek közül legtöbbre becsülik egy Hokusai nevű, 1760-tól 1849-ig élt festőnek meg illusztrátornak a képeit. Hokusai művei felölelik az egész japánországi életet és természetet, és általuk érte el az ottani iparművészet is a maga legmagasabb fokát.

Az újabbkori japán művészek az ő nyomán haladnak. De nemcsak ők aprózzák Hokusai szellemét, de a modernebb európaiak is. Mindnyájunknak emlékezetében van például az ifjú korban elhalt német dekoratív művész, Eckmann Ottó, aki még a róla elnevezett betűfajtába is belevitte a japanizmust.

ÚJABB TUDNI- VALÓK A KLISÉ-ELŐ- ÁLLÍTÁSRÓL

(III.) A mult füzetünkben ismertetett színes-tónusos nyomtatás viszonylag elég olcsó, és ezért olyan esetekben ajánlatos az alkalmazása, amikor a heliokrómiai, vagyis népszerű nevén három-, illetőleg négyszínnyomtatásos lemezek készíttetését nem bírná meg a költségvetésünk.

Ez a *heliokrómiai* eljárás ma már közzismert. Azon alapszik, hogy valamely színes eredeti után fényszűrők segédelmével három fotografiai főlvételt készítenek. Ezek a fényszűrők ibolyaszínű, zöld meg narancs-színű üveglapok, amelyek főlvételtkor a fényérző fotografiai lemez elé kerülnek. Árnyalatuk a legpontosabban meg van határozva, és az egyes fotografiai lemezekre csak meghatározott színtónusokat engednek hatni, úgy hogy a három fotografiai lemez együttvéve tartalmazza csak a teljes képet, egyenkint csupán annak bizonyos részei vannak meg rajtuk. A három lemez egymásra téve kiadja a teljes képet, de természetesen nem az eredeti tarkaságában, hanem feketére átegyszerűsítve.

Ha már most e három fotografiai negatív után cinklemezeket marattatunk, s ezekről a fényszűrők kiegészítő színeivel egymás fölébe nyomtatunk: megközelítőleg hű színes képét kapjuk az eredetinek.

Hangsúlyoznunk kell, hogy csak megközelítőleg hű képét, mert egészen híven nem lehet azt reprodukálni. Ennek oka a nyomtatáshoz használt festéknek, pigmentnek a tökéletlenségében és bizonyos technikai nehézségekben keresendő. Remélhető azonban, hogy megfelelő javítások révén idővel jobban meg lehet közelíteni az abszolút hűséget.

Ha heliokrómiai lemezek megrendeléséről van szó, és a könyvnyomtatónak beleszólása van az eredeti lemezek készíttetésébe is: jól teszi, ha a festővel vagy rajzolóval élénkebb, túlzottabb színezésűvé csináltatja az eredetit.

A kromatikus hatás túlzásától csak a vörös árnyalatokat illetőleg kell óvakodni, mert ezek amúgy is túlzottan adódnak ki a heliokrómiában. Az arc színe például rendszerint túlságosan vörös az ilyen úton-módon készült nyomatoknál.

Határozott színezésű eredeti színes visszadáskor – például amikor pillangók reprodukálásáról van szó – óvakodjunk a természetűséget illetőleg való kötelező ígéretek-től. Mert mint említettük, a heliokrómiai eljárás még messze van a természetességtől. Az e tekintetben való lehetőség határaitra legjobb nyíltan és teljes őszinteséggel figyelmeztetni a megrendelőket, mert – különösen tudományos sujet-knél – a hű árnyalatú reprodukálás esetleg a legnagyobb fontosságú is lehet, s a nyomtatás használhatatlanná válhat.

MELEGEN VALÓ STE- REOTIPÁLÁS ÉS A BETŰ

Egy német laptársunkban olvassuk erről a kérdéstről a következő sorokat:

Újabb időben mind gyakrabban fölvetődik az a kérdés: vajjon mi lehet az oka, hogy betűanyagunk a meleg úton való stereotipálás következtében oly változásokat szenved. Az ilyen tárgyú panaszok legtöbbször azt is megemlítik, hogy a meleg úton való stereotipálástól főképp csak az újabb keletű betűsorozatokon mutatkoznak jelentékenyebb elváltozások; a régiebb gyártású típusokon ez sokkaltá csekélyebb mértékben mutatkozik.

Sőt néha élehangú vitára is ad alkalmat ez a közzismert baj. A stereotipőr megesküszik rája, hogy egyesegyedül a betű anyagának silányságában rejlik a hiba okozója, a betűöntő pedig a stereotipőrt okozza minden elváltozásért.

Általában az látszik valószínűnek, hogy a betűöntők oldalán van az igazság nagyobbik fele. A betűanyag silányabb voltában nem

gen hihetünk, mert a betűöntők egyike sem kockáztathatná meg, hogy silányabb, vagyis antimonban szegényebb anyagot adjon; ez egyértelmű lehetne üzletfelei egy részének elvesztésével. Sőt ellenkezőleg: a betűöntő ma általában jobb anyagból önti betűit, mint öntötte annakelőtte. Az ötvözés hasonlíthatatlanul jobb, s ezenfelül legalább is oly keménységű, mint aminő volt a régiek sokat dicsért ötvöze. Ennek oka abban található, hogy a mostani kész betűtöntő, vagyis komplett gépeknél a betűanyagának igen könnyen folyósnak kell lennie, s ezért az ujkori anyagban a régi időkbeli antimon teljes mennyiségének megmaradása mellett jelentékenyen nagyobb százaléku cinnt használnak föl, mint régebben. A fém olvadási pontja ezáltal ugyan jóval alacsonyabbá lesz, de ez nem történik a fém jóságának rovására. Sőt ellenkezőleg: jobb lesz általa.

Az olvadási pont fokának eme lejjebbállításával a stereotípnak is kellene munkája közben törődnie, mert csak így óvhatja meg a betűanyagot, a szedést a romlástól. Sajnos azonban, nagyon ritka az olyan stereotípnak, aki komolyan gondolna erre az eléggé fontos dologra.

A most ismertetett körülményben található meg csupán annak a kizárólagos oka, hogy az újabb meg régebbi öntésű betűfémek különböző módon viselkednek a meleg stereotípiával szemben. Klimschék frankfurti ujsága teljes bizonyossággal be is igazolta ezt a minap, s ma már komoly szakember nem kételkedhetik abban, hogy a betűtípusnak stereotípáláskor való formaváltozása egyesegyedül a túlságos hevítésnek tulajdonítható.

Egy kérdéstétel kapcsán több a meleg stereotípálás következtében formailag változott betűt küldtek be a nevezett ujság szerkesztőségének. A betűk törzsén mindenféle kisebb és nagyobb hólyagok voltak, s ezekről nyilvánvaló volt, hogy csakis túlhevítés révén keletkezettek. A betűben esetleg foglalt nedvességből fejlődő gőz nem lehetett az okozójuk, mert különben okvetlenül föl pattogtak volna. Keletkezésüknek egyetlen magyarázata az lehet, hogy a fém a stereotípálás idején olvadófélben volt.

A szerkesztőség különben ugyane betűkkel és egy régi öntésű más betűfajtaival hevítési

próbákat is végzett. Közvetlenül a megolvadás előtt egyszerre csak hólyagosodni kezdtek a betűk, s aztán hirtelen folyékonyakká váltak. Az újabb gyártású betűknél e hólyagosodási, illetőleg megolvadási folyamat egy kissé korábban következett be, mint a húsz-huszonöt évvel ezelőtt öntött típusoknál.

Mindebből tehát megdönthetetlen bizonyossággal következik, hogy a meleg stereotípáláskor való betűelváltozásoknak a túlhevítés hibájába esett stereotípnak az oka, s hogy újabb készítményű betűknél azért gyakoribb a megnyúlás és egyéb elváltozás, mert hamarabb következhetik be náluk a túlhevülés, mint a régi gyártású betűknél.

Mindebből az következik tehát, hogy a stereotípnak nagyon kell ügyelnie szárítóprensének a hőfokára, s semmiesetre sem szabad a százhusz Celsius-fokot lényegesebben túlhaladni. A szén- meg gázfűtéses szárítóprenséknél nagyon könnyen megesik a túlhevítés, és ezért valamely alkalmas hőmérőnek a használata teljességgel nélkülözhetlen. Ha ez megvan, s egyébként is kellő gondot fordít stereotípnak a szárítás processzusára, aligha lesz alkalmunk a szedés megnyúlásáról s más ily kellemetlen bajokról panaszkodni.

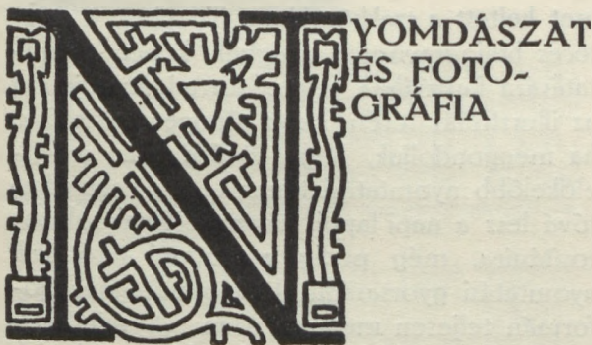

ÉRÍTETT
KARTONRA
VALÓ
NYOMTATÁS

A nyomtatás emez ágazatának is megvan a maga nehézségei, bár tagadhatatlan, hogy könnyen túltehetjük magunkat rajtuk: egyszerűen nyirkosítani kell a papirost. Különösen akkor válik ez szükségessé, amikor finomabb vagy éppen rovátkolt betűkkel kell nyomtatnunk merített papirosra avagy merített kartonra. Ilyenkor bizony bajos dolog volna a gyöngéd betűt a maga tisztaságában rányomtatni a durva fölületű és erősen enyvezett papirosra, a nélkül, hogy az utóbbit ne nyirkosítanók. Egy kiváló gépmester ős-

merősünk hasonló esetekben sohasem mulasztja el a nyirkosítást. Ha futja az időből, s a papiros egész éjszakán át nyirkosan fehetnek: ez a legjobb eset; de sokszor bizony néhány óra alatt szállítani kell a nyomtatványt, s ilyenkor nem marad más hátra, mint hogy a következő módon járjunk el: Hat-hat lapos csomókat – fölváltva szárazakat és nyirkosakat – egymásra rakunk, és gyöngesajtolásnak tesszük ki. Egy-két óra múlva átrakosgatjuk a csomókat, úgy hogy az egész alaposan átívődjék. A lapok még meglehetősen nedves állapotban kerülnek nyomtatásra, még pedig kevés festékkel, hogy az rögtönösen fölszívódhatva, ne legyen kitéve az elfenődésnek. Nyomtatás után a lapokat rögtön erős szívóképesseggű papiros közé rakjuk, és mérsékelt préselésnek tesszük ki. Ha futja az időből: a lapok és a közberakott ívek a teljes megszáradásig együtt maradnak.

Ha így járunk el, a nyomtatás gyöngéd és tiszta lesz, s megszáradás után mindjárt hajtogatható és esetleg borítékokba is rakható.

(II.) A kettős objektívek csoportjának legdrágább és egyszersmind legjobb rendszerei: az *anasztigmátok*. Ezek sokkal fényerősebbek a mult füzetünkben ismertetett periszkópoknál és aplanátoknál, s egyszersmind egyenletesebb élességű képet is adnak, mint az említett két objektívrendszerrel fölszerelt apparatusok.

Az objektívek fényerősségét számokkal szokás jelölni. Például a periszkópoké általában 1 : 12-vel, az aplanátoké 1 : 9-cel, az anasztigmátoké 1 : 6-tal, 1 : 4^{1/2}-lel stb. szokott jelölve lenni. Mint említettük, az utóbbi fajta objektívek nagyobb fényerősségűek.

Az anasztigmátok lencséinek összeállítása és elrendezése igen különböző lehet. Vannak például szimmetrikus és szimmetriátlan elrende-

zésűek, továbbá ragasztott lencsésíjűek és ragasztatlanok.

A ragasztatlan lencsésíjű anasztigmátok olcsóbbak a ragasztottaknál, még pedig azért, mert összevissza csupán négy lencséből állanak. Különösen pillanatnyi fölvételekhez és arcképfotografálásához alkalmasak ezek a ragasztatlan lencsésíjű objektívek. A kereskedelemben főként a következő elnevezések fordulnak elő: Dagor, Unar, Unofocal, Omnar, kettős Orthar, Aristostigmat, Syntor, Solar, Tetranar, Ronar, Lumar, Triple-Anastigmat, Lysistigmat, Euryplan.

A ragasztott anasztigmátok fényerősség dolgában nem versenyezhetnek ugyan a ragasztatlanokkal, az aplanátokat azonban e tekintetben is messze fölülmúlják. A ragasztatlan anasztigmátokkal szemben pedig az élesebb és sokkal egyenletesebb rajzolással tűnnek ki. Lencséiknek száma hat-nyolc, ami érthetővé teszi drágaságukat. A kereskedelemben található főbb fajtáik: a Dagor, kettős Protar, Collinear, Orthostigmat, Linear, Octanar, Combinar, kettős Aristostigmat, Heligonal és Imagonal.

Vannak még úgynevezett félig ragasztott anasztigmátok is, amelyeknek tudvalevőleg csak az egyik lencsepárjuk van kanadai balzsammal összeragasztva. Ezek fő fajtái: a Tessar, Dinar, Heliar, Planar, Heli-Orthar.

A nyomdász-embernek az objektív megválasztásakor rendszerint legelőbb is a zseb-beli viszonyaival kell számolnia. Egyszerű tájképlenséjét azonban – amely tudvalevőleg a legolcsóbb – mégsem ajánlatos vennie. Valami kettős periszkópius objektív avagy Busch-féle Metaplanat már jobban ajánlható, de még ennél is jobban teszi a nyomdász, ha vár addig, amíg legalább aplanátra megdupla-kihúzatós sötét kamarára tehet szert. Az ilyenfajta készülékek között elég használhatóak akadnak százhusz-százötven koronáért.

Akinek jobban futja, és esetleg öt-hatszáz koronát is áldozhat a készülékére, annak természetesen a minden objektívek közt legjobb anasztigmátokat ajánlhatjuk.

Az objektívek megválasztásakor a gyújtópont távolságát is tekintetbe kell vennünk. Mentől nagyobb a lemez vagyis a kép, annál nagyobbak kell lennie a gyújtópont távolságának, illetőleg az objektív használható

képszögének lennie. Az olyan objektívek, melyeknek igen széles a szöghatásuk, vagyis amelyeknél a gyújtópont távolsága viszonylag rövid: a lehetőséghez képest kerülendők, mert a kép perspektíváját természetellenessé teszik.

Általában akkor cselekszik leghelyesebben a nyomdász, ha úgynevezett egyetemes objektívvel – az egyetemes aplanát, mint már az eddigiekből kitűnik, olcsóbb mint az egyetemes anasztigmát – felszerelt készüléket vásárol, amellyel tudvalevőleg egyforma könnyűséggel készíthetők arcképek, pillanatnyi fölvételek, tájképek és esetleg széles képszögű fölvételek is. E föltételnek legjobban azok az objektívek felelnek meg, amelyeknek képszöge hetven-nyolcvan foknyi, fényerősége pedig 1 : 8 körül van (azaz a gyújtópont távolsága körülbelül megegyezik az alkalmazott fényérző lemez átlójának hosszúságával, tehát 9×12 centiméteres készülékeknél 15, 13×18 centimétereseknél pedig 22 centiméter körül van a gyújtópont távolsága). A hosszabb gyújtóponttávolságú objektíveknek megvan az az előnyük, hogy látásunknak jobban megfelelő képet szolgáltatnak. Szemünk látótávolsága ugyanis mintegy 25 centiméterre tehető, és ami közelebb esik hozzá, azt csak határozatlanul és némi erőlködéssel látja. Már most érthető, hogy a fotográfia csakis akkor hathat perspektívikus értelemben helyesen, ha azt a gyújtópont távolságában szemléljük; valamint az is világos, hogy ama fotográfiaiak, amelyeket a látótávolságnál csekélyebb gyújtóponttávolsággal vettek föl, okvetetlenül többé-kevésbé természetellenes hatásúak.

Az olyan objektívek, amelyeknek gyújtóponttávolságuk kisebb, mint lemez hosszúságuk, széles képszögűek és éppen ezért csak intérierők fotografálásakor használhatók jó eredménnyel. Az ilyen objektívvel való fölvételnél az előtér tárgyai aránytalanul nagyoknak és hozzánk közel esőknek, a háttérben levő tárgyak pedig túlságosan kicsinyeknek és messzelevőknek látszanak. Ez onnan van, hogy az ily széles képszögű objektívek a közvetlen közelben levő tárgyakat is reáhozzák a lemezre, s ennek következtében a közel levő tárgyak nagyságkülönbözete a távolabbiakéhoz mérten a kép síkhatásában

jobban előnkbe tűnik, mint azt a valóságban tapasztalnók.

Kézi kamaráknál azonban a rövid gyújtóponttávolságú objektíveket némelyek nagyon kedvelik mélybeli élességükért. (Folyt. köv.)

ALTOGRAVÜR

Ezt a nevet adta egy bécsi fotokemigráfiai műintézet tulajdonosa, *Schäfer Alajos* a maga szabadalmazott mélynyomtatásos eljárásának, amelyre nézve a következőket közli velünk:

A freiburgi Mertens dr.-nak a Grafikai Szemle mult havi füzetében megismertetett új illusztráció-nyomtató eljárása méltó figyelmet keltett a szakkörökben. Tényleg, a raszteres heliogravürnek újságbeli képek nyomtatására használata szinte forradalmat jelent az illusztrálás terén. És ez könnyen érthető is, ha meggondoljuk, hogy jövőre már a legelőkelőbb nyomtatási technika is alkalmazhatóvá lesz a napi lapok illusztrációinak sokszorosítására, még pedig a mostani autotípiák nyomtatási gyorsaságával és olcsóságával jóformán teljesen megegyezően. A minőségnek óriási mértékben való javulását várhatjuk e találmánytól, a nélkül, hogy az ár meg a munkamennyiség dolgában számba vehető visszaesés állana be.

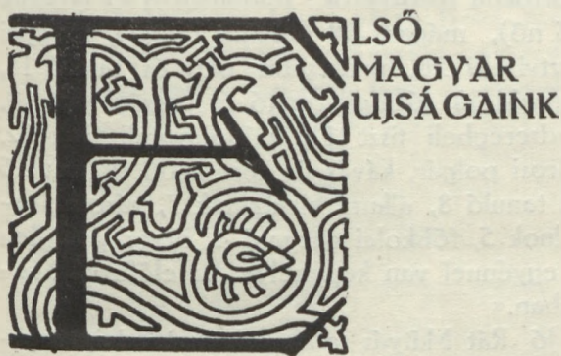
Valószínűleg érdekelni fogja azonban a Grafikai Szemle olvasóit, hogy egy másik raszteres mélynyomtató eljárás is van immár szabadalmaztatva, még pedig 1907 óta, az osztrák örökös tartományokban és Németországban egyaránt. Ez az altogravürnek nevezett eljárás gyönyörű eredményeket ad és gyorsan, biztosan és egyszerűen keresztülvihető.

Előnye az is, hogy a gép kettős formában van meg a lemezen. S mert a lemez előállítására mindenféle kézi munka, tehát retus, földözgetés stb. nélkül, tisztán fotomechanikai

úton történik: a gyors elkészülte biztosítva vagyon. Ezenkívül a processzus sajátosságai azt is lehetővé teszik, hogy homályos eredeti után kontrasztokban gazdag kép, avagy vice-verza készíthessék.

Az eljárás maga egyformán alkalmazható tetszés szerinti vastagságú lemezekre avagy hengerekre is, a nyomtatás tehát síknyomtatásos meg rotációs gyorssajtókon egyaránt megtörténhetik, illetőleg a forma mind az egyik, mind a másik célra megrendelhető.

Részletesebb adatokkal a találmányt illetőleg a föltaláló (Bécs VIII, Alserstr. 71) szolgál.

(1.) A hírlapok történetéről sok-sok érdekes adatot írtak már össze a mi szakfolyóirataink is, de többnyire csak külföldi munkálatok nyomán, s nem terjeszkedve ki részletesebben a mi tulajdon protozurnáljaink megismertetésére.

Ezt a mulasztást akarjuk mi most némileg kipótolni azzal, hogy sorra vesszük a magyar nyelvű és magyar vonatkozású ujságaink legrégibbejt, s elmondunk róluk egynémely oly adatot, amely bizonyosan érdekelni fogja a magyar könyvnyomtatót.

Az ujságok őskorába természetesen nem kalandozunk vissza. Mindössze csak annyit említünk meg, hogy a tizenhatodik század elejétől fogva mind sűrűbben jelentek meg Európában durva fametszetekkel illusztrált, kisebb terjedelmű ujságlevelek, de nem rendszer időközökben, hanem akkor, ha éppen közérdeklődésre érdemes fontosabb események, például véres ütközetek, üstökös megjelenése stb. fordultak elő. A Grafikai Szemle 1909. évi 200. oldalán már el is mondtunk egyetmást az e fajta ujságok rendszer tartalmáról.

Magyarországon Manlius János nyomdájá-

ban készült néhány ilyen ujságlevél. 1587-ben például »Newe Zeytung aus Ungern« címen jelent meg egy. Üstökös megjelenéséről szólt, ékes versezetben ijesztgetve véle az olvasóit.

Ezek az ujságlevelecskék azonban – mint már említettük – csak alkalomszerűleg jelentek meg. Az első rendes megjelenésű hírlap a *Mercurius Hungaricus* volt minálunk, melyet Rákóczi Ferenc táborában főképpen azzal a céllal nyomtattak, hogy a külföldön is, meg a hazában is ellensúlyozzák véle a *Wienerisches Diarium* hazugságait. S e részben külföldi rendeltetése lehetett az oka latin-nyelvűségének, mert a kuruc táborban meg a Rákócziék által elfoglalt területeken az adminisztráció egészen magyar nyelvű volt.

A *Mercurius Hungaricus* teljes évfolyamai még nem kerültek elő, de boldogolt Thaly Kálmánnak »Az első hazai hírlap« című füzetkájából tudjuk, hogy eleinte hetenkint jelent meg. Később havi közlönnyé változott, és a következő címet vette föl: *Mercurius Veridicus ex Hungaria*. Legkorábbi füzete (az első címmel) 1705-ből való. Megszűnése a kuruc háború végső idejére, 1911-re tehető.

Rákócziéknál csodálkoztunk, hogy latin nyelvű hírlappal adták közre a hadi ujdonságokat, de egy kis gondolkozás után teljesen át kell értenünk az akkori intéző körök álláspontját. De már a rendszeresen megjelenő magyarországi hírlapok másodikánál, a Bél Mátyás által 1721-ben Pozsonyban megindított *Nova Posoniensia* című lapnál igazán nem értjük, hogy miért kellett annak latin nyelvűnek lennie. Hiszen még Mária Teréziának kora előtt élt ez az ujság, és a főnemességnek is magyar volt az anyanyelve még ekkortájt, nem is szólva a köznemességéről, amely magyarul beszélt, írt, gondolkozott, és alig-alig értett valamieskét latinul.

Valószínű, hogy Bél Mátyás azért indította meg latin nyelven a hírlapját, mert magyar nyelvű ujságot a bécsi udvar akkoriban – tíz esztendővel a sok tekintetben nemzeties irányú Rákóczi-féle fölkelés után – aligha engedélyezett volna.

A *Nova Posoniensia* hetenkint jelent meg kis negyedréti félíven, s minden hónapban az utolsó számhoz *Syllabus Rerum Memorabilium* címen egy kis melléklap volt csatolva

az elmúlt hónap nevezetesebb eseményeiről. A szerkesztő sehol sincs megnevezve a lapon, az 1721 december 31-iki számban a nyomdász és kiadó, *Royer János Pál* kíván a közönségnek boldog újévet. 1722-ban a legszentebb megváltóról nevezett jezsuitáknak kezébe kerül a lap és még ugyanabban az évben meg is szűnik.

Budán keletkezett a rendszeresen megjelenő német hírlapok legelseje *Ofnerischer Mercurius* címen. Kis negyedréti alakban hetenkint egyszer jelent meg, s *Tottenstein György* nyomdájában készült Budán. Megvannak belőle az 1731-iki s 1735-1738-iki évfolyamok. Ferenczi József tíz esztendőre teszi az élettartamát, s azt mondja, hogy jelentőség dolgában messze mögötte maradt *Windisch Károly* 1764 július 14-ikén megindított *Pressburger Zeitung* című ujságának. E lap már hetenkint kétszer jelent meg kis negyedréti számokban. *Landerer János Mihály* volt a nyomtatója, s még máig is fennáll.

Rövidebb életű német hírlapok és folyóiratok voltak még a múlt század végén Pozsony városában: a *Pressburgisches Wochenblatt* 1771 körül; a negyedévenként megjelenő *Ungrisches Magazin* 1781-től 1787-ig, s ennek folytatása, a *Neues Ungrisches Magazin* 1791-től fogva.

A legelső magyar-nyelvű hírlap 1780 január 1-én jelent meg *Magyar Hírmondó* címmel Pozsonyban. Rát Mátyás volt a szerkesztője és Patzko Ferenc Ágoston nyomdász a kiadója. A lap kis nyolcadrétes félféves számokban jelent meg hetenkint kétszer.

A maga korában kielégítette az igényeket. Iparkodott mindenről tájékoztatni a magyar közönséget és felébreszteni benne a kultura iránti hajlamot. Törekvése kifejeződik a lap címképén is, mely egy földgömb fölött repdeső alakot ábrázol, amint az irányt mutatja. Balkezében papirosszalagot tart ezzel a felírással: »Per Regna per urbes.« Szabadon fordítva: »Az állam által a nemzetnek.« A földgömb alatt Magyarország címere látható, jobb s bal oldalon pedig az ujságírás és ujság-szállítás eszközei. Egyfelől: tinta, lúdtoll, papíros, könyv; másfelől: postakürt, ujságlap, levelek stb.

A Magyar Hírmondó nagy jelentőségéről id. Szinnyey József a következőket írja: »Hogy

a magyar nemzet mily lelkesen fogadta ezt a közművelődésünkre igen fontos eseményt, tanúsítja az első évfolyamra bejelentett háromszázhusz vidéki előfizető; ha ezekhez a pozsonyiakat is hozzávetjük, bizton tehetjük négyszázra a pártolók számát. A szerkesztő összegyűjtve a póstán 1780-ban ment eredeti nyomtatott borítékok címfőliroatait, azt beköteté és írott címlappal látta el. Így mentettek meg az enyészettől. Kevés nemzet bírja első hírlapjának teljes példányát, még kevésbé tudja azt, kik voltak annak első előfizetői. A jegyzék szerint az előfizetők rangjuk és állásuknál fogva a következő csoportokba sorozhatók: földbirtokos 95 (köztük 13 nő), mágnás 38 (köztük 14 nő), megyei tisztviselő 28, protestáns pap és tanító 18, ügyvéd 18, jószágigazgató és urasági tiszt 18, hadseregbeli tiszt 12, pósthivatali tiszt 12, városi polgár, kávé és kereskedő 9, nevelő és tanuló 8, állami hivatalnok 7, városi hivatalnok 5, főiskolai igazgató 4, orvos pediglen 3 egyénnel van képviselve az előfizetők sorában.«

Jó Rát Mátyás csak két esztendeig szerkesztette a Magyar Hírmondót. Tömerdek baja volt közben a cenzurával. 1783-tól már Mátyus Péter, 1784-től Révay Miklós, B. Szabó Dávid és Szacs vay Sándor, 1785-től Szacs vay Sándor, 1786 június 21-től B. Szabó Dávid, 1787 január 1-től Ungi Pál, 1788-tól Szabó Márton voltak a szerkesztők.

1788 október 8-án megszűnt a Magyar Hírmondó. Egyik korábbi szerkesztője: Eszternelki Szacs vay Sándor *Magyar Kurir* néven konkurrens lapot indított 1786 július havának 1-én, de az első számnál nem vergődhetett itt tovább. Csak fél évre rá tudta lapját újra megjelentetni, de most már Bécsben, ahol jóval enyhébb volt a cenzura. A lap címképe vágató paripát ábrázol, melynek hátán trombitáló kurir (futár, hírnök) ül. A lovasember fölött a szent korona, balról Magyarország, jobbról Erdély címere. Az alsó cirádákat összefoglaló köralakú foglalatban pedig a szerkesztő nevének kezdőbetűi: Sz. S. látszanak.

A Magyar Kurir tartalma – a Magyar Hírmondóéhoz hasonlóan – elég változatos volt. Az 1790 január hónap 1-én kiadott számban például József császár uralkodására vonatkozó apró híreket olvasunk. Egyik hír elmondja

hogy a török háború folytán Székelyföldön olyan falvak vannak, melyekben tíz használható ember alig létezik, a többi mind elvitték a háborúba. A beteg császár s a főhercegek állapotáról pedig ezt jelenti az ő régies írásmódján: »Ő Felsége már a maga nyavalyáiból kezdett jobban lenni; a' fő Hertzeg és H. Asszony pedig frissen vagynak. A fő Hertzeg (Lipót, aki II. József után lett Magyarország királya) a' héten vadászni volt, és nevezetesen 2 vad kant lőtt, a' Kurir is ett a' fehér Hattyu-ban belölte. Lőni is tud a' mi Korona alá következő Hertzegünk.« – Érdekes az a híre, melyben a magyar ruhaviselet felvételével megindult eredmények hatását ismerteti Bécsben. Ime: »Egy Bétsi Szabó Mester ember 53 Magyar Köntöst készítettett Uj Esztendőre, melyből tsak 3 maradtott Bétsben, mind Magyar-országba vitték. Az igaz Magyar nem szégyelli a' maga köntösét, s' Nemzetét; ez az első Köntös a' föld gollyóbissán.« – De szokott tréfálni is a Kurir, mikor jó kedvében volt. Egyik hírében elmondja, hogy egy »váltott ész kerekű« politikus kiszámításokat tett Európa férfi és női népességéről s azt tapasztalta, hogy minden emberre 23 és egyharmad nő jut, olyan sokan vannak. Persze, hogy sokan vannak, mondja a Kurir, ha ezt a kevés férfit is ami van, a háborúk vágóhídjára viszik. Vigyék most a nőket oda, majd csinálnak ezek olyan ribilliót, hogy el fog menni az uralkodók kedve a háborútól.

A Magyar Kurir hosszú ideig: 1834-ig jelent meg hetenkint kétszer rendszeresen. Ez időn át természetesen szerkesztőváltásban is többször volt része. Esztelneki Szacsvey Sándor már 1793-ban átadta a szerkesztői pennát Decsy Sámuel dr.-nak; 1798-tól Decsy S. dr. és Pánczél Dániel, 1815-től Pánczél Dániel, 1821-től Pánczél Dániel s Igaz Sámuel, 1825-től Pánczél Dániel, 1828-tól Márton József voltak a szerkesztői.

Melléklapjai is voltak a Magyar Kurirnak. Első volt a *Magyar Músa* című szépirodalmi és ismeretterjesztő lapocska, amely havonként egyszer jelent meg egy-egy nyolcadrétű kis íven, még pedig Szacsvey Sándor szerkesztésében, 1787 januárjától 1792 decemberéig.

1824-től fogva a *Kedveskedő* című szépirodalmi és divatlap volt a Magyar Kurirnak a

melléklapja. Hetenkint kétszer jelent meg: kedden és pénteken, csak úgy, mint a Kurir. 1828 január 1-től fogva *Sokféle* lett a neve.

A Magyar Kurirnak – melléklapjával egyetemben – húszt váltóforint volt az ára Bécsben és huszonnégy a vidéken. *(Folyt. köv.)*

MINISTERI LE- IRAT A PAPIROSRÓL

A hazai papiripar érdekében a kereskedelemügyi miniszter valamennyi kereskedelmi és iparkamarához, valamint a többi érdekképviselői intézményhez a következő leiratot intézte: »A hazai papirosipari érdekelttség, valamint a kereskedelmi és iparkamarák részéről a hazai papiripar érdekében a mult év folyamán felterjesztések tétettek, melyek papiriparunk fejlődésének nehézségeit elhárítandó, kívánatosnak jelezték: 1. a hazai származás igazolására hivatott vízjegyek alkalmazásának szigorú ellenőrzés mellett való köteles elrendelését; 2. a hazai gyártmányok használatára kötelezettek köre lehető tágítása mellett a vonatkozó ellenőrzés szigorítását; 3. a gyártás nyers anyagát képező fa beszerzésének egyszerűsítését és lehetőleg hosszú lejáratú kötésekkel való biztosítását, és végül 4. az állami hatóságok, hivatalok stb. papirszükségletének normális papirosok megállapítása által való szabványozását. E kérelmekre vonatkozólag megjegyzem: A papirosgyári vízjegyek külön füzetbe össze vannak gyűjtve s a kerületi kir. iparfelügyelőségek utasítottak, hogy e vízjegyek alkalmazását állandóan ellenőrizzék. A hazai termékek fogyasztására kötelezettek köre jelentékenyen tágított az 1907. évi III. törvénycikk 13. szakaszának azon rendelkezése által, amely szerint most már nem csupán az állami, hanem az összes egyéb közhatóságok, avagy az azok által segélyezett intézetek és intézmények, valamint a közlekedési vállalatok is tartoznak szükségleteiket

hazai forrásból beszerezni. Megnyugtathatom az érdekeltséget, hogy e törvényes rendelkezéseknek szigorúan érvényt is fogok szerezni. A fabeszerzés egyszerűsítésére és feltételeinek enyhítésére vonatkozólag az illetékes földművelésügyi miniszter úrral tárgyalásokat indítottam, a normális papírok megállapítása ügyében pedig a társminiszter urak véleményét bekértem és azok ismeretében fogok a megfelelő intézkedések megtétele iránt határozni. — A fejlettebb külföldön, különösen Angliában és az Északamerikai Egyesült Államokban azonban nemcsak a hatóságok, hanem maguk a legnagyobb fogyasztók, a kereskedelem és az ipar, sőt maga a nagyközönség is majdnem állandó nagyságú és minőségű papirgyártmányt használ, s lehetőleg kevés számú szabvány megállapításával a papirgyárak termelésének standardizálását első sorban a saját fogyasztásának szervezésével mozdítja elő. Hasonlóképpen nálunk sem volna elegendő kizárólag a hatósági papirfogyasztás normatizálása, hanem érdekesoportjaink közvetítésével az ez iránti akciót magába az ipari s kereskedelmi szak- és társadalmi körökbe is be kellene vinni. Felkérem ennél fogva a t. kamarát, hogy a pénzintézetek, kereskedelmi, ipari és egyéb vállalatok papiros-szükséglete ily irányú szervezésének kérdését a kerülete érdekelt köreinél felvetni és oda hatni szíveskedjék, hogy a kérdés e tekintetben is mielőbb kedvező megoldásra juthasson.«

AZ ÓLOM OKOZTA BETEGSÉGEK

(II.) A mérgeződési lehetőségek közt tehát azzal kell leginkább számolnunk, amely úgy következik be, hogy az ólom az emésztő szerveken át jut be a szervezetünkbe, például amikor kezünkről szánkba, innen gyomrunkba, majd pedig beleinkbe vándorolnak át az ólompartikulák.

Ami a szoros értelemben vett nyomtatás-

sal foglalkozó munkásokat illeti, viszonylag ezek vannak a fémes ólommal való érintkezésnek a legkevésbé kitéve. A kész szedésnek, illetőleg a stereotíplapoknak a gépbe emelésén kívül alig is van olyan munkarészlet, amikor tényleg fémes ólommal érintkeznek a nyomtató munkás. Fő-fő munkaköre, mint tudvalevő, a gép kezelésére és a papiros ki- meg berakására szorítkozik; a betűk fogdosására nincs is alkalma. Nagyobb számú nyomtatványok készítésekor kopik ugyan a betű, de ez a területesökkenése nem veszélyeztetheti a munkások egészségét. A betűről stb. lekopott mikroszkópikus porrészecskék egy része ugyanis a nyomtatványra tapad, más része pedig porképpen a levegőbe kerül, majd specifikus súlyánál fogva a pallóra ereszkedik, még pedig viszonylag nagyon is hamar. (Faber tanulmányai közepette egy szedőterem pallójának porában 11,5 százalék ólmot talált. 47 centiméternyire a pallózat fölött már csak 6, egy méternyire pedig csupán 1,1 százalék volt a porbeli ólomtartalom.) A pallózatról porfogó olajjal, avagy csak egyszerűen mindennapos fölmosással is: könnyű szerrel eltávolíthatjuk az ólomport.

A nyomtatással foglalkozó munkásoknak egészségét mindezeknél jobban veszélyezteti az ólmos festékeknek meg bronzoknak a használata, még pedig különösen azokat az egyéneket illetőleg, akik a festékek széjjeldörzsölésével és a festéktartók meg hengerk tisztogatásával foglalkoznak.

Az ólomtartalmú festékek közül a következők veendőek e részben tekintetbe: a) az ólomfehér és az összes ólomfehérral kevert festékek; b) a krómsárga, krómnarancs és mindazok a festékek, amelyeket a krómsárga segítségével állítanak elő, tehát főleg a különböző zöldek, mint a selyemzöld, milorizöld stb.; c) a minium vagyis mennige, meg azok a színes lakkok, amelyek előállításában a miniumnak avagy bizonyos ólomsóknak szerepök van, ilyenek a gránátpiros, eózin stb.

Nagyobb nyomdaintézetekben előfordul, hogy a festéket poralakban vagy darabosan vásárolják s aztán házilag teszik nyomtatásra alkalmassá. Ezek a munkálatok általában úgy történnek, hogy a festéket a kövön kencével keverik, s azután az egésztest a festékdörzsölő gépbe rakják, amely ugyan úgy van meg-

szerkesztve, hogy minden további porokozás általában ki van zárva, de az előbb említett keverési processzus mindenesetre veszedelmes lehet az egészségre. Ép ezért a berlini birodalmi nyomdában már az előzetes keverést is zárt hengeres edényekben végzik, amelyek elektromos keverőművel vannak ellátva és a porzódás lehetőségét kizárják.

A bronzok lényegében csak vörösrézből, cinkből és cinnből állanak és amennyiben ólom is van bennük, ez csak tisztátalanságnak tekinthető, és néhány tizedszázaléknyi mennyiséget nem is igen halad túl. A bécsi államnyomdában a különféle bronzok ólomtartalmát illetőleg kutatásokat is tettek, s az ott napról-napra következetesen használt bronzminőségben két tizedszázaléknyi ólmot találtak. A kereskedelmi forgalomban kapható bronzfélék közt akadtak olyan gyártmányra is, amely teljesen ment volt az ólomtól, de viszont egy másik fajtában 0,55 százaléknál volt az ólom. A legtöbb bronznál pedig 0,1–0,2 százalék közt mozgott az ólomtartalom.

Mindebből az következik, hogy az ólomnak a bronzzal való munkánál ha nincsen is valami jelentékenyebb szerepe, figyelmen kívül nem hagyható, mert hiszen az ily úton módon való ólommérgezés eshetősége éppenséggel nincs kizárva. Hogy a bronzporban foglalt vörösréz nagyobb mértékben veszélyeztetheti-e a munkások egészségét, ma még eldöntetlen, vitás kérdés.

A bronzolás – mint tudvalevő – vagy a közönséges színes nyomtatás analógiájára, bronzfestékekkel történik, vagy pedig olyanformán, hogy a bronzolásra szánt helyet alapozó-festékekkel (többnyire krómsárgával) tele-nyomtatják, s aztán vattával vagy egy kis kézi apparátus segédelmével száraz bronzport juttatnak a még nedves nyomatra. A por ezen jól megtapad.

Amikor bronzfestékekkel nyomtatnak, tehát közvetlenül, előnyomtatás nélkül viszik a bronzot a papírosra: bizonyos a nyomaton szabadon csüngő bronzrészecskék eltávolítása miatt le kell a nyomtatványt kefélni. Ezt a lekefélést néhol maga a gép végzi, de a gyakori elfenődés miatt mégis többnyire fiatal munkásokra bízják a dolgot. Már ez az eljárás is óriási porképződéssel jár, s nagyban

veszélyezteti a munkások egészségét. Hát még az a másik, amikor vattával avagy kézi apparátussal történik a bronzolás!

A bronzolás közben való porképződést sikerült itt-ott már jelentékenyen csökkenteni, de hogy egészen megszüntessék: ez bizony a jövő földadata marad! *(Folyt. köv.)*

ÖREKVÉS A LITOGRAFIAI KŐ HELYET- TESÍTÉSÉRE

A litografusoknak egy mind jobban érezhető hiánnyal kell számolniuk. A jó litográfiai kő, amelyet a múlt század első felében még óriási mennyiségben bányászhattak, mind ritkábbá kezd válni, s immár komolyan kell foglalkozni a helyettesítésének kérdésével.

S tényleg, sokan foglalkoznak is már ezzel. A külföld szaklapjaiban minduntalan olvashatunk olyan hírecskéket, amelyek vagy újabb kőbányák fölfedezéséről, vagy pedig alkalmas szurrogátumok föltalálásáról szólnak.

Újabb bányák vannak már Châteauroux mellett Franciaországban, valamint az észak-amerikai Egyesült Államok Missouri államában, de az innen bányászott kőlapok minőség dolgában meg sem közelíthetik a bajorországi Solnhofen és Pappenheim környékén fejtett litográfiai követ.

A szurrogátumok föltalálása tekintetében nemcsak az egyszerű helyettesítés kérdése van előtérben, hanem egyéb szempontok is jelentős szerepet játszanak. Így például könnyebbé és kezelhetőbbé kellene tenni az új anyagot. A litográfiai kövek egyrészt súlyosak, másrészt nagy terjedelműek, vagyis ideoda cepelésük egyrészt fáradságos, másrészt meg egy-egy nagyobb litográfiai intézet kőraktára jókora területet foglal el. Hozzájárul mindehhez a nyomtatás közben való kettérepedésnek örökös fenyegető veszedelme is, ami bizony nagy kárt és óriási idővesztést jelenthet.

Legelőbb is tehát a fémlemezok által való helyettesítésre gondoltak azok, akik a kérdésel behatóbban foglalkoztak. Fémlemezokre igyekeztek átruházni a litográfiai kő ama tulajdonságát, hogy a vizet vagy a zsiradékot magába fölvenni és magától távol tartani képes, vagyis amely tulajdonságokon az egész nyomtathatósága alapszik. A cink látszólag jól megfelelt a követelményeknek, s volt olyan idő, amikor a kőnyomókat makaességgel vándolták azért, hogy nem boldogultak a preparált cinklemezről való nyomtatással. Apródonkint rájöttek azonban arra, hogy a tulajdonképpeni hiba magában a cink anyagában rejlik, amely bizony még távolról sem képes versenyre kelni a jóféle solnhofeni kővel.

Az aluminiumban már jobb anyagot találtak, s kezdetben valósággal el voltak ragadtatva tőle, de később belátták, hogy távolról sem ér föl a litográfiai kővel. Az a sok szép jóslat, ami gyors elterjedésére és korszakalkotó jelentőségére vonatkozott, csak nagyon-nagyon elenyésző részleteiben vált valóra.

Más irányban is megpróbálkoztak tehát a litográfiai kő helyettesítésével. Tudniillik műköveket igyekeztek csinálni. Kémiaileg elemezték a követ s aztán megpróbálták az alkotó részeiből összeállítani. Valami érdeme-sebb eredményt azonban nem értek el ilyen módon sem.

Több sikerrel járt az az eljárás, amikor a solnhofeni bányákból szerzett törmelékot megőrölték, s aztán valamelyes kötőanyagot keverve bele, hidraulikus nyomással formába préselték. A rotációs litográfiai nyomtatásnak egy módja ezen alapul.

Megpróbálkoztak azzal is, hogy fémlemez a litográfiai kő anyagához hasonló masszával vonjanak be. Az ilyen tárgyú recepteknek immár se szeri, se száma. Legtöbbje körülbelül ilyenformán ajánlja a kőmassza összetételét: Kovasavas meszet kell venni fő-fő anyagul, azután szénsavas meszet és magnéziát, klórsavas magnéziát, iszapolt krétát glicerinnel és vízzel jól eldörzsölni és ehhez a péphez esetleg enyvet, oxálsavat, barnakövet és ojtott meszet is keverni. Egy másik fémlemez-bevonó eljárás a következő: Kovasavas agyagot cinkfehérrel s vízűveggel kevernek, majd pedig gipsszel; az egész masszát a tojásfehérjével bevont fémlemezre

reáivve: kevés kénsavval kevert mészsoldatba kerül a lemez, majd pedig megszáritják.

Néhány esztendővel ezelőtt nagyon föl-kapták az úgynevezett kőpapiroost, amely különben nem annyira nyomtatásra, mint inkább csak átnyomtatásra való. Vastag meg erős papiros az alapja, amelyre zselatinnak, cinkfehérnek meg egy kevés cementnek a keverékét préselték. A kőpapiroosnak nagy előnye, hogy használata mellett — és természetesen gondos kezelést föltételezve — az eredeti toll- vagy krétarajz esetleg évekig is megőrizhető. Átnyomat az ismeretes eljárásokkal bármikor is készíthető róla; a mellett fotográfiai cian-, platin-, ezüst- vagy krómmásolat is előállítható rajta. A kőpapiroosra való rajzolás technikája természetesen megegyezik a másféle átnyomtató-papiroosra és kőre meg cink-avagy aluminiumblemezre való rajzolásával. A rajz korrekturája egyszerű: az illető helyet terpentinnel kimosva, kétszázalékos citromsavoldattal kezeljük.

A kőpapiroos — mint említettük — átnyomtatási célokra meglehetősen bevált, de egész példányszámokat természetesen nem lehetséges róla nyomtatni. Pedig ez kellene a kőnyomóknak, akikre a kő fokozódó drágasága miatt már-már szinte létkérdéssé lesz a kőnek valami alkalmas anyaggal való helyettesítése.

LMÉLKEDÉS A BETŰRŐL

Németországban egész nagy irodalma van a betűnek, s a legjelesebb esztétikusok sem tartják méltóságukon alul valónak, hogy oly igénytelen, picinyke valamivel is foglalkozzanak, mint aminő a betű. Természetes, hogy az ebben az irodalomban foglalt tömérdek jó-rossz gondolat első sorban az örökösen betűvel dolgozó nyomdászembereket kellene hogy érdekelje, de a német szakirodalom — elég csodálatos — nem vesz kellő mértékben

tudomást a körülötte forrongó esztétikai és művészeti áramlatokról. Pedig ha másért nem, hát már pusztán az érdekességüknél fogva is érdemes volna figyelemmel kísérni azokat az eszméket s fölfogásokat, amelyeket előkelő esztétikusok oly piciny tárgyra vonatkozólag is, mint a betű, újabb időkben napról-napra papirosra vetnek.

A betűnek az emberi társadalomban való szerepét ma már nagyon különböző szempontokból kezdik vizsgálni; hozzászól a dologhoz a művész, a szociológus, az orvos-professzor; beszélnek a betű pszichológiájáról, életéről stb. Ezeket az érdekes és mindenek fölött tanulságos fölfogásokat szeretnők nagyon szűk keretbe foglalva megismertetni olvasóinkkal, nem hallgatva el természetesen itt-ott a magunk megjegyzéseit sem.

* * *

Kezdjük egy már elég jónevű írónak, Kühl Gusztáv dr.-nak a méltatásával, aki német ember létére sokat foglalkozik a fraktur, antiqua s gótikus betűk régóta aktuális témájával, de ilyentárgyú írásaiba annyi új argumentumot visz bele, s egyszersmind oly szárnyalóan kezeli a tárgyát, hogy kár volna véle közelebbről meg nem ismerkednünk.

»A grafológia azon a fölfogáson alapszik, hogy az egyén írásának vonalai nem a véletlenség adta formájúak, hanem magának az illető egyénnek jellemi sajátosságai által vannak előre meghatározva. Ennek a fölfogásnak kétségtelenül megvan a maga jogosultsága.

Minden vonalban benne rejlik a kifejezés. Ez az igazság érvényes a betűre is, még pedig nemcsak az írott, hanem a nyomtatott betűre is. Bár az utóbbi nem a véletlennek, a pillanatnak a terméke, hanem olyan kéznek az alkotása, amelyet számítás és megfontolt-ság vezetett: mindamelllett mégis képes pszichológiai mérlegelésre ösztökélni az embert.«

Így kezdi Kühl dr. S már ebből is nyilvánvaló, hogy a két uralkodó betűtípusról folyó vitába magasabb szempontokból akar beleszólni. Valósággal egyéníti, a néplélekből fakadónak, lélekkel fölrüházottnak mondja az írást, a betűt és végül határozottan lándzsát tör a fraktur betűtípusnak német nemzetét mivolta mellett:

A német és latin betűk harcában gyakran

esett szó arról, hogy mind a két típus határozott népkaraktert és korbelt jelleget tükröz vissza. Ebből a megállapításból aztán a vitaközö felek mindegyike tőkét kovácsolt magának. Az egyik fél a »gótikus« betűt mint az egyenes, kemény német néplélek szüleményét és megnyilatkozását magasztalja, s a renaissance betűt a délvidéki népkarakterhez hasonlóan simulékonynak meg puhának nyilvánítja s elveti; a másik fél a frakturt szögletes és fölcicomázott nyomoréknak tartja, össze sem hasonlíthatónak az antiquával, amely maga a szépség és erőteljesség. Látható már ebből is, hogy az elfogultság már előre is mennyire befolyásolni tudja a grafológiai látást, és mégis: e fölfogások mindkettejének igaz az alapja.

Általános az a nézet mostanában, hogy a törött lábszárú, vagyis gótikus írás a római írásnak a késő középkorban nemzetközileg való eltorzításából keletkezett. E nézet annyira elterjedt tudósi körökben, hogy például a germán filológusok a német irodalom Luthert s Hans Sachsot megelőzőt bármely termékét is csak antiqua betűvel engedik utánnyomatni, azt hiven, hogy a renaissance betűi közelebb állnak a késői román íráshoz, mint azok például, amelyeket Gutenberg készített. S ezzel nagyot tévedtek.

Valamint a román meg a gótikus építőművészet egyetlen stílusnak: a középkorinak két fejlődési fázisát képezi, éppen úgy az írásnak az ötödik század unciálisaitól Schöffert Péter betűiig való fejlődése is történelmi egész képez. Hiszen az iniciálék a kis betűknek szögletes gót betűkké való átférmálódása mellett megtartották unciális-korukból való gömbölydedségüket, éppen csak hogy valamivel geometrikusabbak és — még gömbölyűbbek lettek.

Az az állítás is csak félig-meddig vehető igaznak, hogy az úgynevezett »gót« betű nem speciálisan német, hanem nemzetközi produktum, és hogy ennél fogva nem is lehet a német nemzeti karakter kifejezőjének mondani. Vagy nem föltűnő, hogy ezek a »középkori« betűk a renaissance, barok, rokokó és empire stílusok egész idején által népies betűk gyanánt szerepeltek a németeknél, sőt a Biedermeier-időkhöz még folytonosan fejlődtek is? Pszichológiai tekintetben ez elég érdekes.

Nagy tévedésben vannak azonban sokan, amikor teljesen nemzetközi betűnek mondják a fraktur, és nem veszik észre azt az óriási különbséget, ami a fraktur meg a középkori barátbetű között leledzik. A barátbetű lehet nemzetközi, de a fraktur benső kapcsolatban van a német nép-pszikével.

A fraktur betű a renaissancenak szülötte. Még pedig a német renaissanceé. Gótikus nyomok bőven vannak benne, mint a német renaissanceban általában. A barok-korszak kezdetén megfelelő változáson ment át, s azután is lassan-lassan fejlődött, egészen a Biedermeier-időkhöz, sőt még azon is túl. A gót betűvel összetéveszteni, azzal egy kalap alá vonni azonban nem szabad. A legfőbb-tesebb vizsgálódás is meggyőzheti az épszemű embert arról, hogy a fraktur sokkal szabadabb, lendületesebb, elegánsabb típus, mint a szigorúan formalisztikus gót barátbetű.

A nemzetközi gót betű ezzel szemben a frankok országában született meg, s mindenfelé eljutott, amerre csak germán hatás volt érezhető valaha. Az angolszász országokban még mindig használatos, s különösen lapfejekül, címfőiratokul most is széltében kedvelik.

Kühl dr. tehát lelkesen védelmezi a maga kedves fraktur betűjét, és csudálatosnak tartaná, ha valaki nem hódolna meg az ő különben elég nyomós érvei előtt.

Annyi bizonyos, hogy a fraktur a tizenhatodik század második harmadától kezdve valóban páratlan kedveltségű népies típusa a németeknek, s a politikai ujságok majdnem kivétel nélkül ilyen betűkkel jelennek meg, nem annyira meggyőződésből – mert hiszen az értelmiség közepette többségben vannak az antiqua betű hívei – hanem kényszerűségből: az egyszerűbb ember, a paraszt, a kisiparos alig-alig, nagy kínnal és sok ügyelbajjal képes csak olvasni az antiquát.

Ezt a nagy elterjedtségét azonban nem valami a német nép-pszikével való csudálatos egybevágásának, összehangzásának köszönheti a fraktur, hanem egy nagyon egyszerű kis körülménynek: a reformáció idején fraktur betűkkel nyomtatták a Luther-bibliát; ez megvolt minden házban, és szinte egyetlen egy olvasmányául megszerezte a legszegé-

nyebb ember is. Együtt élt, együtt gondolkozott a biblia betűjével, s azokhoz a cifra, a klasszikus egyszerűséggel hadi lábon álló betűkhöz annyira hozzászókkott, mint az aranylakodalmas ember a feleségéhez.

Tehát szinte véletlenségnek köszönheti a fraktur típus, hogy annyira megvethette lábát a németeknél. Ha véletlenül nem fraktur, hanem antiqua betűkkel találják nyomtatni annak idején a bibliát: ma már az összes nyugati népek irodalma latinbetűs volna.

A népiessé válás erejének mindenestre meglepő példája az a szerep, amit a fraktur típus századokon át betöltött. A német szellem végigcsinálta az összes történelmi stílusokat azóta; a renaissancenak, a baroknak, rokokónak és empirenek nagyszerű emlékeit találjuk meg a német birodalom területén; minden változott, csak a fraktur betű maradt meg a maga népszerűségében. Mi lehet az oka ennek? Az, hogy minden történelmi stílusoknál mélyebbre, egészen a nép szívéig eresztette le a gyökereit! (Folyt. köv.)

APIROS ÁTLÁTSZÓVÁ TÉTELE

Az akcicens-szedő akárhányszor kerül oly helyzetbe, hogy valamit másolnia kell. Például valamely át nem látszó papirosra rajzolt vázlatra vignettát avagy más díszítő elemet kell rávinnie. Ilyenkor sok esetben nagyon megkönnyítheti a pauszálás munkáját – sőt akárhányszor csakis úgy lehet szó átpauzálásról – ha vázlatpapirosát előbb átlátszóvá teszi.

Ennek az átlátszóvá tételnek több módja van. A legegyszerűbbik az, amikor petróleumba mártjuk a papirost. A petróleum igen gyorsan szárad, de amikor hamarosan elkészíthető pauzáról van szó: jó szolgálatot tesz. Csak arra kell ügyelnünk, hogy a petróleum finom minőségű legyen, mert a silányabb

fajta megszáradása után foltot hágy a papíron. — Egyszerű módja az átlátszóvá tételnek az is, amikor ricinus-olajat négy-ötszörte annyi spiritusszal keverünk össze és e keverékbe mártjuk a vázlatpapirost. Ha ismét átlátszatlaná akarjuk tenni az utóbbit, egy-két órára tiszta spirituszba tesszük.

A Moniteur de la Papeterie française is ajánl egy jó módot: Hatvan rész tragant-gummi és harminc rész benzín keverékéhez hozzáadunk egy olyan másik keveréket, mely egy rész gummi elasticumból és két rész benzínből áll. A papirost aztán ebbe mártjuk.

IRODALOM ÉS KÖNYV- NYOMTATÁS

Otlet, a párizsi Musée du Livre elnöke azt mondta nemrég, hogy a földkerekség könyvtermelése — beleszámítva az ujságok évfolyamait meg a röpirátokat is — évenként százötvenezerre tehető. 1900-ig összevissza vagy tíz millió könyv láthatott napvilágot. Egymás mellé rakosgatva egy olyan könyvszekrényt tölthetne meg ez a tömeg, mely Budapesttől Szentpétervárig ér.

Száz esztendővel a könyvnyomtatás föltalálása után már negyvenkétezer volt a nyomtatott könyvek száma. További száz esztendő múltán már hatszáztizenhétezerre, 1750 körül már két millióra emelkedett ez a szám. Az utolsó évszázadnak pedig négyszerte akkora volt a könyvproduktuma, mint az előbbi háromé együttvéve.

Ennél a szellemi eredménynél magasztosabb kincse nincsen az emberiségnek.

Attól a legősibb időtől fogva, amikor először sikerült az embernek gondolatait valamelyes anyagban megrögzíteni, egy percre sem szűnt meg az irodalomnak s vele együtt a könyvnek fejlődése. Ez a fejlődés, átalakulás kiterjedt a könyv külsejére-belsejére, egész anyagára. A könyv anyaga eleintén kő

volt, majd szukcesszive következett a több anyag is: a fa, az agyagtégla, a viasz, az érc, a papirusz, a pergament s legeslegvégezetül a papír.

A betű, az ember gondolatainak ez a tolmácsa, a legkülönbözőbb formákat vette föl az évezredek folyamán. Gondoljunk csak arra a formaláncolatra, amely az ideografikus és piktografikus jegyeknél kezdődik, s amelynek fontosabb lánc-szemei az ékírás, az ázsiai és amerikai alfabéták, a görög meg latin betűk, az unciális, a gótnak nevezett, a fraktur stb. betű.

Külső formáját tekintve, eleintén táblákból állott a könyv; ezt követte a tekercsek kora a papiruszos világban, majd elkövetkezett az összehajtott lapok ideje is.

A könyv előállítására szolgáló eszközök sokaságát is láncvonalba lehet foglalni. Első volt a véső, majd következtek: az ecset, a nádtoll; eljött a nyomtatás ideje is, előbb fatáblákról, majd Gutenberg föllépése után összerakható betűkről. S megjöttek a korszakos találmányok is: a litográfia (1797), a gyorssajtó (1811), a rotációs gép (1873), a Linotype (1886), a fotomechanikai sokszorosító eljárások stb.

A könyv históriája Otlet szerint három fő korszakra osztható:

Első az írás előtti kor, amikor az embernek még csak nagyon-nagyon kezdetleges eszközei voltak ahhoz, hogy gondolatait másokkal közölje. Megfelel ez a kor az emberiség történelem előtti korszakának.

Második az írás korszaka: a papirusztól a könyvnyomtatás föltalálásáig. Felöleli az ókort meg a középkort.

Harmadik a bibliográfiai korszak, vagyis az az idő, amelyben a könyvnyomtatás az uralkodó planéta; Gutenberggel kezdődik és a modern civilizáció korszakának, s az új meg legújabb kornak felel meg.

A könyv históriájának korszakokra osztása különben más szempontokból is megtörténhetik, tudniillik ha nem az anyagi formát, hanem a tartalmat vesszük mértékadóul. Ez a beosztás már egészen megegyeznék az irodalmaknak, a tudományoknak, szóval az emberiség művelődésének történetével.

A könyv igazi históriájának azonban mind a külsőt, mind pedig a tartalmat szem előtt

kell tartania, s figyelemmel lennie arra, mily segítő, átalakító hatást fejtenek ki azok egymásra nézve. Ilyenforra könyvhistória azonban eddigelé még nincsen.

A könyvesinálás mai állásából s a jelenleg szerte mutatkozó jelenségekből ma már bizvást lehet a jövő alakulásokra nézve következtetéseket vonni, magyarán mondva jövendölni. S mert a közelmúltban annyi szerencsés eredményt láttunk, talán a jövő fejlődést illetőleg is optimisztikusak lehetünk egy kicsinyt. A természetszerűen mind demokratikusabbá váló társadalmi berendezkedés is mind szélesebb néprétegek számára teszi megszerezhetővé, sőt megszerzendővé, élet-szükségletté a könyvet, a kulturát. Olcsóbbá is lesz ennek következtében a könyv, a példányszámok nagyobbak lesznek és az újra-nyomatás gyakoribbá válik. Az egész emberiség, az egész világ bizonyos nemzetközies alapokra helyezkedik; a nemzetköziség távolhatást jelent, még pedig legfőképp a könyv útján. Egységesítésre irányuló törekvések mutatkoznak majd mindenfelé. Mint Otlet jó-solja: öt vagy hat kifejezésre képes, a kul-tura magas fokára emelkedett nyelv magába olvasztja majd a többit valamennyit. Az aprólékos nemzetiségi aspirációk idővel a sem-miségbe fúlnak. Már ma is jól érezhető ez a folyamat: három nagy nyelv uralja az egész irodalmat; kétszázharminc millió olvasó, tehát kulturember olvasási igényeit e három nagy nyelv valamelyikének keretében akarja kielégíteni. A francia könyv ötven, a német nyolc- van, az angol pedig száz millió olvasóra szá-míthat.

Ujabb találmányok a könyv előállításí mód-jára lesznek hatással; tehát a külsejére, eset-leg magára a megjelenési formájára is. Mai krajcáros ujságaink képviselik a könyvnyom-tatási produktumok legolcsóbbikát, de ugyan ki lát biztosan a jövőbe: lehet, hogy idővel egy-egy tudományágazat legkitünőbb művei lesznek viszonylag ilyen olcsóságúak. Hiszen már most is folynak olyan kísérletek, ame-lyek megvalósulása magával hozná az emlí-tett hihetetlen olcsóságot. Például ép most próbálkoznak olyan irányban, hogy fotográfiai úton mikroszkópikus könyveket állítsanak elő, olyanokat, amelyek egyszerű vetítés útján bárminő méretre nagyobbíthatók volnának.

Hatalmas foliánsok helyét átlátszó picinyke cédulák foglalnák el, és a British Museum tömérdek kincse elérne egy kis szoba né-hány szekrényében.

A könyv jövőbeli legjelentékenyebb válto-zását a mai »helyettesítői« fogják valószínűleg előidézni, amelyeknek száma különben foly-tonosan szaporodik. A fényképi vetítés és a kinematográfia: ezekben található meg azok az eszközök, amelyek idővel el fogják vé-gezni ama kulturális föladatnak egy részét, amely most a könyvnek, ujságnak, szóval a nyomtatott betűnek a dolga. Másrészt meg lesznek olyan készülékek is, amelyek a kul-tura szolgálatában elhangzó élőszót fogják továbbítani. Nem is kell messzire tekinte-nünk, itt van az a speciális magyar talál-mány: a Telefon-Hírmondó. A fejlődésnek bizonyára nem fog vége szakadni ebben az irányban sem.

Ha már a fantázia világába jutottunk: ál-modjunk tovább... Egy ujabb tudomány, a radiográfia talán a legnagyobb változásokat idézi majd elő könyveinkben s könyvtáraink-ban. Végtelen távolságokra elható hullám-rezgések fogják majd közvetíteni a szót meg a képet... Óriási középpontok fogják az érdeklődőknek a kívánt adatokra vonatkozó »kisugárzásokat« szállítani valami elképzelhe-tetlenül nagyszerű »világkönyvtár«-ból avagy »földkerekségi fonogrammotékából«... Így árad majd széjjel a tudomány, üdvére az isten képére teremtett emberek mindenikének.

ÜLÖNFÉLE RÖVID KÖZ- LEMÉNYEK

Magyar Iparművészet. E páratlan művészeti folyóirat most megjelent hatodik füzetében Mihalik József a Gerhardt-féle gyűjteményben foglalt ötvösművekről ír érdekesítő dolgozatot, Csányi Károly pedig ugyane gyűjtemény miniatűrjeit és porcellántárgyait ismer-

teti. Igen sok beszédes illusztráció is van a füzetben az említett cikkekkel kapcsolatban. Az apróbb rovatok az aktuális iparművészeti eseményekről számolnak be. A Fittler Kamill és Györgyi Kálmán szerkesztésében megjelenő pompás folyóirat az Iparművészeti Társulat tagjainak tíz korona tagsági díj fejében ingyen jár; előfizetési ára ugyancsak tíz korona.

A nyomdai munkások munkaszünete. Az ipartörvény elrendeli, hogy a munkásoknak munkaközben délelőtt és délután fél-fél órai, délben pedig egy órai szünidőt kell engedni. A VII. kerületi elüljáróság a törvénynek eme rendelkezésére hivatkozva, megtagadta egy nyomda által bemutatott munkarend láttamozását, mert abból a délelőtti és délutáni fél-fél órai munkaszünetre vonatkozó rendelkezés hiányzott. Az elsőfokú iparhatóságnak ezt a határozatát a tanács is helybenhagyta. A vállalat a kereskedelemügyi miniszterhez fellebezett s azt vitatta, hogy a grafikai iparosok főnökegyesülete a munkaadók és munkások közös megegyezésével állapította meg napi nyolc és fél órában a munkaidőt, délelőtti és délutáni időközi szünetek nélkül. A miniszter a fellebezésnek helyt adott és a munkarendet a délelőtti és délutáni fél-fél órai munkaszünet nélkül hagyta jóvá.

A Franklin-Társulat tőkét emel. A Franklin-Társulat részvényei rohamosan emelkednek. Az eddigi áremelkedés mintegy 40 koronára rúg (573-ról 613-ra). A társaság mérlegét októberben fogják publikálni. Beavatottak biztosra veszik az osztalékemelést. A tőzsdén és pénzügyi körökben az a hír van elterjedve, hogy a társaság üzletmenete feltétlenül megkívánja az alaptőke emelését, amely a decemberi közgyűlésen kerül szóba.

A fiumei papirosgyár szanálása. A Smith és Meynier fiumei papirosgyár részvénytársaság szanálása megtörtént. A most tartott közgyűlés elhatározta, hogy az 1,600.000 korona alaptőkét 200.000 koronára szállítja le, s új részvények kibocsátásával 1,200.000 koronára emeli. A részvények többségét az Első Magyar Papiropar Részvénytársaság veszi át. Az újonnan szervezett igazgatóságba beválasz-

tották: Bun Józsefet, dr. Klein Arthurt, Kauder Siegfriedet, Meynier Henriket, Meynier Félixet, Temple Rezsőt, dr. Kármán Bertalant, Pekár Imrét, Lévai Adolfot, Herz Gyulát, Enyedi Bélát és Hirsch Albertet.

Kritika az Évkönyvünkről. Tantossy József dr. írja a Magyar Nyomdászok Évkönyvéről a Magyar Iparművészetben: Örömmel forgatom ezt a 206 oldalas s minden ízében magyar könyvet, mely úgy kötésében, mint belső tartalmában a magyar grafika előrehaladottságát mutatja. Másfél éve, hogy Czakó Elemér dr. az Iparművészeti Iskolában a Könyvnyomdászok Szakkörével összefogva szervezte a Nyomdászati Tanműhelyt, s hogy feladattát — a nyomdászati termékeknek művészi színvonalra emelését — mennyiben sikerült megoldania, azt koszorúba gyűjtve találjuk a könyvben. A magyar nyomdászat még pár év előtt minden téren a külföldi gyámkodás hatása alatt volt s annak kulturfoszlányaiból éldegélt jobbfejta nyomtatványaiiban, nyomtatványainak javarészában pedig a teljesen terra incognita területen szabadon termelte a szörnyszüleményeket, gondolomszerű ötletességgel helyettesítve a tudatos működést. A legegyszerűbb grafikai kérdésben a külföldhöz fordultak s az jó pénzért szolgált tanáccsal, mi művészi jó hírnevünknek nem nagy hasznára vált. Angol-, Francia- s Németországokban művészi színvonalon álló nyomdászati termékeket látunk — hol iskolákban oktatják a művészi helyes megoldási módokat, rég kiemelve a nyomdászatot a mesterségek köréből — akkor, amikor nálunk a szabad irány uralkodik s a különböző típusú betűk és szedések diszharmonikus összevegyítésében van a virtus. Sivár talajon kellett elkezdni a tisztító munkát s az izléstelenséghez szoktatott közönséget szoktatni kellett a szép fogalmához. Czakó dr., ki évek hosszú során foglalkozott művészi grafikával, mint szakember látta szomorú állapotainkat s ilyen auspiciumok mellett fogott a szervező munkához. Fáradozásait — megértőkre találva — siker koronázta. Az Iparművészeti Iskola igazgatója a modern művészi haladás iránti kiváló fogékonyságának adta tanubizonyságát, mikor belátta, hogy a külfölddel lépést kell tartanunk, s intézete kebelében a Nyomdászati Tan-

műhelyt megalkotta sablonoktól teljesen eltérőleg. Valamely művészeti ág meghonosításánál a régi gyakorlat az volt, hogy busásan fizetett külföldi szakembereket hozattak, kik drága magyar pénzen terjesztették az idegen kulturát. Szakított e gyakorlattal az igazgató, mikor Czako dr. személyében magyar esztétikust állított a Tanműhely élére, ki a kiváló segítő társaiul jól választott Muhits Sándor és Helbing Ferenc személyében a magyar művészembereket, magyar nyomdászokat csoportosítva maga körül, a magyar kulturát fejlesztette külföldi nivóra a nyomdászat terén; és nálunk csak ennek a módszernek van létjogosultsága, ha erős nemzeti kulturát akarunk. S hogy mennyire bevált ez a módszer, láthatjuk e könyvben, hol életre kelnek, a Tanműhely tagjainak dolgozataiban, a tanítás eredményei. A könyv táblája, címlapja, fejlécei Kun Mihály munkájában dicsérik az ízléses és tehetséges tervezőt. A könyv kiállítása, az egyes oldalak egysége pompás hatású, kár, hogy az igen szép foltú, Behrens Péter tanár által tervezett betűk ritkítatlan sorokban vannak szedve, mert kissé ritkítva el lehetett volna kerülni a vibráló hatást. — Meglepő és szokatlan, hogy a felszívott eszméket elméletben is maguk a tanulók közölik a nyilvánossággal, de ötletes gondolat, mert azoktól, kik tevékenységük minden fázisát megokolni tudják, méltán remélhetjük, hogy a hozzájuk fűzött reményeknek meg is felelnek. A dolgozatokból tiszta képet nyerünk a tanítás művészi irányáról és a nyomdászatnak — mint a grafika egyik ágának — fejlődésképes, élő iparművészetéről, mely nem a holt gép munkája, a gép csupán segítő társa az öntudatosan működő művészembernek. A Tanműhely hatása mindenütt észlelhető. Szép plakátok, e könyv mellékletei, valamint a Magyar Iparművészet folyóirat — mely a művészi haladásnak mindig teret nyújt — címlapjában és dekoratív szép betűkben viszik az életbe, a tanműhelyi emberek munkáiban, a művészi ízlést.«

Az Athenaeum részvényeinek áremelkedése. Alig néhány hét alatt az Athenaeum részvényei 260 koronáról 310 koronára emelkedtek. A társaság telkeit jelenleg két és fél millióra értékelik, az azonban bizonyos, hogy azok

kedvező fekvésüknél fogva értékben még emelkedni fognak. A tőzsdén ezzel indokolják a részvények árfolyamának ilyen rohamos emelkedését. Egy pénzügyi szaklap szerint azonban a részvények iránt azért mutatkozik olyan szokatlan érdeklődés, mert a piacra kerülő papirokat egy helybeli középbank vásárolja, állítólag ügyfelei megbizásából.

Az Első Fiumei Papirgyár Részvénytársaság két rongyműhelyének épületeiben f. hó 15-én este nagy tűzvész pusztított. Két épület teljesen leégett; a kár árúban 70.000, épületekben negyedmillió korona. Az oltásnál, melyet a vízhiány nagyon megnehezített, többen is megsebesültek.

Új fotocinkográfiai műhelyt nyitottak König és Társai Budapesten. Nincs okunk kétségbe vonni, hogy a sok szép ígéretnek az új vállalkozás meg is fog felelni, de nem nyomhatjuk el aggályunkat a fölött, hogy e téren már kezd túltengeni a vállalkozási kedv, ami aligha válik előnyére e szép mesterség művészi fejlődésének, amennyiben a minden áron való munkaszerzés az ily irányú fejlődésnek erős és gátló akadálya szokott lenni.

Keleti könyvművészet. Ezt a címet viseli a berlini iparművészeti múzeumnak egy kiállítása. A mohamedán kéziratok és miniatűrök nagy gyűjteményét foglalja magában, beleértve azokat a keleti Turkesztánból származó középkori könyveket és kéziratokat, melyek az iszlám művészet előfutárai. A perzsa és indus színes miniatűrök s az arab kalligráfia mesterművei történelmi időrendben — csak néhol mutatva egy kis hézagot — vannak itt egybeállítva. Az egész kiállítás anyagát Berlinben gyűjtötték össze s ez mutatja azt a nagy érdeklődést, mely újabban a keleti művészet iránt a német metropolisban feltámadt.

Kassai könyvkötők. Jeles szaktörténetírónk, Kemény Lajos írja a Magyar Könyvszemlében: A könyvkötés Kassán csak a tizenötödik század végén lesz iparszerű foglalkozás, amire közrehatott a könyvnyomtatás elterjedése; céhhez kötve 1699 óta űzik a városban. Az első mester, Henrik, 1493-ban tűnik fel. Addig vagy külföldről hozta be a kereskedelem a kész

bekötött könyvet, vagy pedig az írástudó pap, notarius, scriptor, scholasticus vagy baccalaureus – e két utóbbi tanítót jelent – maga gyakorolta e mesterséget. 1533-ban János mester adóját törlik »propter servitia«. Az egyházi 1554. évbeli számadása szerint egy psalterium bekötése 100 denárba került. Könyvkötő-műhelyt a könyvkereskedő Gallen János (1581 – 1583) tartott fenn; a tizenhetedik században követik a példát a könyvnyomtatók, mint a híres lőcsei *Brewerek*, Kassán *Severs Bálint* és *Erich Ericus*, akik kezdetben csupán a kompaktorságot űzik. Endtner Mihály mint zsoldos katona került Nürnbergből Kassára, ahol elővette sutba dobott mesterségét s 1587-ben boltja a városháza alatt van. *Manckovics* könyvnyomtatóval üzleti összeköttetésben volt s így tehát valószínűen ő kötötte be a vizsolyi bibliát. 1592-ben Wagner János lőcsei könyvkötő felhatalmazta Endtneret, hogy a bárcái papon hajtsa be 2 tallér és 25 filléryi követelését, mellyel az könyveinek kötéséért tartozik. A tizenhetedik századbeli mesterek: Schmidt Dávid (1604), Alszer Menyhért és Blint János (1634), Könyvkötő Zsigmond (1639), Reich Sámuel (1642), Hegewald Reinhold, Erich Ericus és Severini Márk (1659), a svéd Erhart (1662), Severini Pál »aus Dennemarck« (1663), Fridericus (1666), Major Dávid (1677). 1695 december hó 15-én Szent-Mihályi Kompaktor András a polgárok sorába való felvételét kérte. A tanács deliberatuma ez: Feladta az nemes magistratus tali tamen conditione, hogy esztendő egy nap alatt produkálja testimoniálisát és most szegény legénységéhez képest fizessen fl. 6.« Szentmihályi lett első céhmestere az 1699-ben megalakult céhnek, melynek létesítésében neki oroszlanrész jutott. A szabályzatnak a remeklésre vonatkozó pontja így szól: »Az remek darabok csináltatása úgy adassék fel, amint régente szokás volt, tudniillik 1° egy folio könyv, 2° egy oktáv, 3° duodec, ezek aranyosan, kapocsra legyenek, 4° egy alphabetum tiszta deszkában.« A céhszabályzatot 1705-ben a debreceniek átvették, amint a városi jegyzőkönyvben olvasható: »Die 19 Decembris. In domo domini iudicis ordinarii Francisci Györy determináltatott iterato, hogy amely hetven rénens (így!) forintokat adott a debreceni compactoria

céh az artikulusokért, annak rata medietása cedáljon az elébbeni nemes magistratus számára, a más medietása pedig maradjon a mostani számára.« 1711-ben Szathmári Pál kompaktor polgárjoga felett határoz a város: »Die 10. Januarii. Szathmári Pál compactornak bizonyos consideratiókra nézve ad ulteriorem amplissimi magistratus dispositionem az mesterségének folytatása megengedett, de úgy, hogy a nemes magistratustól függjön, és medio tempore az concivitas iránt gondolkodjék.« Az 1712-ik évi városi számadókönyv szerint boltbérét naptárakkal róttta le. »Calendariumok iránt resolváltatott Szakmári Compactor Pál uram boltja censusában 16 calendariumokért pro denar 50. imputálni, amelyeknek az ára teszen fl. 8.« A XVIII-ik században polgárjogot nyernek: Olasz Sós István, fizetvén érte 18 magyar forintot (1707); Nagy János, aki 10 magyar forinton váltotta meg (1719); Horváth István (1735); Herman János József (1741); Pelez József (1766); Pechk Antal »ex superiori Austria« (1770); Rajner Ferenc »ex Moravia Olomucio« (1771); Hesch Pál »ex Austria« (1773); Herman János (1781). A könyvtáblák díszítése az ismert felsőmagyarországi típus, mely kivált a XVI-ik században nürnbergi minták után indult, de már a század negyvenes éveiben a magyar renaissance virágbokrétáit alkalmazza; a táblákat keretező lécek pedig a tizenhatodik században a gombkötő mintákat utánozzák.

A faanyag történetéből. A Journal du Commerce des Bois érdekes cikkelyben beszél el Léorier-Delislenek a tizennyolcadik században a rongynak a papirosgyártásban való helyettesítésére irányuló kísérleteit. Léorier-Delisle dragonyostiszt volt, s könnyelműsége miatt 1740-ben ki kellett lépnie a hadseregből. Fölcsapott tehát a langléei papirosgyár igazgatójának. Ez a gyár akkoriban hanyatlóban volt, főképpen azért, mert sehonnan sem tudta beszerezni a rongyszükségletét. Léorier-Delisle már egészen elveszítette a vállalat-hoz való kedvét, mikor egyszerre csak eszébe jutott, hogy hátha a füveket, dudvákat meg fákat is föl lehetne használni papirosanyagul. Mindenki kinevette az ideájáért, de ő nem tágitott, s addig próbálkozott, amíg jó eredményt nem sikerült elérnie. Ekkor könyvet

nyomtatott a maga új papirosára, még pedig a következő fölírással: »Ez a könyvet hársfakéregből való papirosra nyomtatták.« A műhöz hozzá volt kötve egy mintagyűjtemény is a különféle egyéb növényekből készült papirosokból; ezek azonban már nem voltak nyomtatási célokra alkalmasak. Színük hol zöldes, hol meg rozsdára emlékeztető, fölületük pedig meglehetősen durva volt.

Kiállítás a bécsi iparművészeti iskolában. Ez az iskola két évenként szokta rendezni a maga nagy kiállításait, ahol összes szakosztályainak munkáját bemutatja. Az intézet igazgatója azonban, abból a kétségtelenül helyes elvből indulva ki, hogy az iparosokkal állandó összeköttetésben maradjon és a jó és szép munkák bemutatásával mentől sűrűbben gyakoroljon rájuk jó befolyást, időnkint egyes szakokból rendez kisebb kiállítást. Legutóbb a kereskedelmi nyomtatványok (közte a »Wiener Werkstätte« betűi, csomagolópapirosai s egyéb nyomtatványai), színesen mintázott papirosok és díszítményvázlatok szerepeltek, melyek Czizek, Hoffman, Löffler és Moser tanárok osztályaiból kerültek ki.

Az esperantó világnyelv terjedése. Ez az érdekes nyelv ujabban valóban meglepő arányokban terjed. Egy kis kimutatás szerint az esperantó-egyesületek száma most már több mint ezerhatszáz, és az esperantó nyelven megjelenő újságok száma is meghaladja a százat. Ezenkívül több száz olyan tudakozódó-intézet-féle is van, ahol az érdeklődők fölvilágosítást kaphatnak minden az esperantó nyelvet és irodalmat érintő kérdésre nézve.

Az esperantó nyelvet egy orosz orvos, Zamenhof L. L. dr. csinálta meg, s a főnnebb vázolt eredményt viszonylag elég rövid idő alatt érte el, úgy hogy most már a legskeptikusabb embernek is hinnie kell valamicskét az esperantó nyelv jövőjében.

A nemzetközi forgalomban régóta érzik már egy alkalmas világnyelv megszerkesztésének és széles körökben elterjesztésének szükségét, mert a nemzeti nyelvek különbözősége rendkívüli mértékben megnehezíti a nemzetek egymással való érintkezését. De talán nem is kell ezt sokat magyaráznunk, megérti mindenki, hogy mennyire javára szolgálhatna az

egész kereskedelmi forgalomnak, az utazók nagy tömegeinek, a póstai és vasuti adminisztrációnak, különösen pedig a levelek útjára való érintkezésnek, ha volna egy olyan nyelv, amelyet az egész világon mindenütt megértenének és ha kell: beszélni is tudnának.

Sok embernek erre vonatkozólag az a nézete, hogy a főbb nemzeti nyelvekből idővel maga-magától, automaticæ ki fog alakulni valami forgalmi nyelv, s hogy e természetes kialakulásnak már most észrevehető bizonyos jelenségei. Az Atlanti Óceán tengerészei például a német, hollandi és angol nyelveknek bizonyos keverékét beszélik, és jól megértik egymást. A kereskedelmi nyelvben pedig már most is százával van a giro, cassa, netto, conto, saldo stb. efféle nemzetközi szó.

Ez a természetes nyelvkialakulás azonban igen lassú, és nem tart lépést a világforgalomnak mostani rohamos fejlődésével.

Arra is gondoltak, hogy a háromszáz millió ember által beszélt angol nyelvet kéne megtenni a világforgalom nyelvévé. Ezt azonban már maga a nemzeti féltékenykedés is lehetlenné teszi. S különben is: az angol nyelv világforgalmi jelentősége egy idő óta csökken. Keleten a francia a kereskedelmi nyelv, s mellette most már szerephez kezdenek jutni egyes nemzeti nyelvek is, mint például az orosz, a japán, sőt a kínai, török meg arab is. Ez a soknyelvűség egyrészt mind nehezebbé teszi a világforgalmat, másrészt pedig a valamely világnyelv természetes kialakulásának reménye is szűkebb körre szorítkozik.

A »mesterséges« világnyelveknek e szerint megvan a maguk jogosultsága. Csak az a kérdés, hogy melyik legyen ezek közül a kiválasztott. Mert bizony ezeknek a mesterséges nyelveknek a száma már körülbelül megüti a kétszázat. Ott van például az »idiom neutral«, a »langue blesse«, a »pasingua«, a »volapük«, amelyek közül különösen a legutóbb említetttről valamikor sok szó esett. Oly elterjedtségre azonban, mint az esperantó, a kétszáz nyelv egyike sem tudott fölvergődni. Talán a gyakorlatiasságában s végtelen egyszerűségében találhatjuk meg ennek az okát: mert ez ennek a nyelvnek a jellemzője, ellentétben a többi világnyelvvel, amelynek se híve, se irodalma, s ezért csupán teoretikus próbálkozás számba vehető.

Hogyan tisztítsuk meg a rézléniákat a piszkotól? Ez a téma már igen régi keletű s nemcsak a hazai, hanem a külföldi szaksajtóban is igen sokszor vita tárgyát képezte, a nélkül, hogy sikeresen megoldották volna. Tudjuk a mindennapi gyakorlatból: mennyire fontos az, hogy a léniák tiszták legyenek. Eddig úgy távolítottuk el róluk a piszkot, hogy egyszerűen levakartuk. A levakarás rendszeren száraz állapotban történt. Sok helyütt azonban a rézléniákat nedves állapotban – vízben áztatva – vakarták, s így távolították el a piszkot. Újabb időben történtek kísérletek bizonyos savakban való áztatással is, de tekintve azt, hogy eme savak recepturás összeállítást kívánnak, ami bibelődéssel jár, és ezenfelül az sem biztos, vajjon a sav nem támadja-e meg a rézlénia képét: a dolog nem ment át a közhasználatba. Egy szaktársunk, Gallay Pál, most olyan összetett folyadékot árusít, amely a rézléniákról a piszkot – bármily régen tapad is az rajta – egyszerű kezelés mellett pár perc alatt eltávolítja. A nevezett szernek »Cleaner« a neve, s az eljárás igen egyszerű. Egy porcellán- vagy üvegedénybe annyit öntünk a Cleanerből, hogy az edénybe tett léniák a folyadék által teljesen fedve legyenek. Pár percig – a szerint, hogy mennyi a piszok rajtuk – benne hagyjuk, majd kivesszük s néhány percre vízbe áztatjuk. Ekkor újra kiszedjük s valami ronggyal egyenkint letörülgetjük őket. A léniák minden fáradság nélkül egészen tiszták lesznek; semmiféle piszok sem marad rajtuk. Az pedig, hogy a képüket a folyadék megtámadja: ki van zárva. – Még egy jelentékeny előnye van a Cleanernek; ez pedig az, hogy a már egyszer használt folyadékot többször is használhatjuk, illetőleg ha kivettük belőle az áztatott léniákat: másokat rakhatunk beléje; ezekről is leválik a piszok. Nagy előnye még a Cleanernek, hogy nem gyúlékony, nem párolog el s a kezét a legkevésbé sem támadja meg. Nemcsak célszerűségénél, hanem egyszerű és biztos voltánál fogva is nagyon ajánljuk minden nyomdának a Cleaner rézlénia-tisztítónak a használatát. Ára literenkint helyben öt, vidékre csomagolással és bérmentes póstai szállítással együtt hat korona. Kapható Gallay Pál szaktársunknál (VI, Lázár-utca 8, III. 18). Levelezőlapon történt hívásra mintával jön. *Sf.*

A könyvedvelő Wagner Rikárd. Schmidt Henrik és Hartmann Ulrik könyvet írtak ezzel a címmel: »Wagner Rikárd Bayreuthban«. E könyvben közlik a nagy zeneszerző könyvkötőjének, Senfft Keresztélynek visszaemlékezéseit is, amelyekből kiderül, hogy Wagner nagy súlyt vetett könyvtára külső tetszetőségre. Senfft 1872-ben lépett összekötésbe a nagy zeneköltővel, aki első kísérletül összegyűjtött iratainak éppen akkor megjelent ötödik kötetéből bízott reá hat példányt, melyeket dúsan aranyozott, vörös-színű egész szattyánkötéssel kellett ellátnia. A próbamunka a mester teljes meglegedésére ütött ki, s ezentúl Senfft volt Wagner kizárólagos könyvkötője. Eleinte persze sok fejtörést okozott a mester kielégítése; a színek összeválogatása gyakran nem volt ínyére, s ilyenkor egyszerűen visszaküldte a már kész köteteket. Később elég volt egy-két szó útmutatás gyanánt, sőt néha a könyvkötőnek saját ötlete is elismerésre talált. A kötések között volt nem egy olyan is, mely negyven-hatvan márkába, sőt még ennél is többbe került. Különösen díszesek voltak a fejedelmi meg egyéb méltóságoknak ajándékol szánt kötetek. A folyóiratokat Wagner egyöntetűen köttette be, s e végből régi triebtscheni könyvkötőjétől vásárolta meg a kellő anyagkészletet. Wagner a könyvkötőt szinte naponta fölkereste a műhelyében, s jaj volt neki, ha nem az ő könyvei mellett találta. Rendelései főkép 1874 óta nőttek meg, amikor száz-kétszáz kötetenkint adta ki Senfftnak a kötendő anyagot. Zeneművek, könyvek, folyóiratok mellett Senfft sok mappát is készített Wagner részére, melyek értékes kép- és metszetgyűjteménye befogadására szolgáltak. Senfft műhelyét Wagner tisztelői is elhalmozták megrendeléseikkel, és Európa minden tájékáról érkeztek hozzá kötetek, azzal az utasítással, hogy teljesen a Wagner modorában készüljön el a kötésük. Elmondhatjuk tehát, hogy Wagner nemcsak a modern zenedráma, hanem a könyvkötés terén is iskolát csinált.

Nagy tűzveszedelemnek esett áldozatául e hó 13-án a montreali (Észak-Amerika) Montreal Herald épülete. A legszomorúbb a dologban az, hogy a tűzben negyven szaktársunk életét veszítette, hatvan pedig megsebesült.

Kitüntetés. Hornyánszky Viktor es. és kir. udvari könyvnyomdájának igazgatója, *Fazekas Alajos Pál* a nyomdaipar terén negyven év óta kifejtett buzgó munkássága elismeréséül a koronás arany érdemkeresztet kapta.

HIVATALOS SZAKKÖRI ÉRTESÍTÉSEK

A Könyvnyomdászok Szakköre tagja a magyar kir. pósta-takarékpenztárnak (22766. sz.). A csekkfüzeteket vidéki pénztárosainknak esetről-esetre megküldjük, s kérjük őket, hogy pénzküldeményeiket a csekklapok útján juttassák hozzánk. Ezek hátsó oldalán írásbeli közlemények (tagnévsor, Szemle-szükséglet stb.) is följegyezhetők, ami által minden egyéb az eddigi kezelésben fölmerült portó megtakarítható.

A Vígyszínházba, nemkülönbén a Royal-Orfeumba és az »Uránia« Tudományos Színházba mintegy húsz-huszonöt százalékkal mérsékelt jegyekre jogosító utalványok kaphatók Bozsik István pénztárosnál (Budapest VIII, Sándor-tér 4. sz., III. emelet 5, Gutenberg-Otthon), valamint a Hungária-fürdőbe szóló jegyutalványok is. Az utalványok ára a színházakba darabonként négy, a fürdőbe két fillér.

Jegyzőkönyvi kivonat a f. hó 1-én, 8-ikán és 15-ikén tartott szakkörbizottsági ülésekről:

Határozatok:

1. A Grafikai Szemle mellékletei jövőben titkos szavazás útján döntetnek el és ítéltetnek oda a pályadíjak a pályázóknak.

2. Ha beküldött mellékletekben szűkölködik a Grafikai Szemle: a bizottság hivatalos mellékleteket ad le és — hogy oktató és tanulságos voltak teljesen kidomborodjék — párhuzamos példákat szedet.

3. A mellékletek számának emelése céljából elhatározatik továbbá, hogy szedésekről készített levonatokat és teljesen kidolgozott vázlatokat is elfogad a bizottság melléklet gyanánt való leközlésre, ha nem áll módjában alkalmaztatása helyén kinyomtatni. Ebben az esetben a beküldött jó dolgokat a szakkörbizottság a Kőr költségén nyomtatja ki. A levonatok s vázlatok Pollák Aurél másodtitkárhoz (I, Nándor-tér 1) küldendők.

4. Tekintettel a Kőr anyagi helyzetére, a szakkörbizottság tagjai f. évi augusztus hó 1-től a borítéktervezeteket díjtalanul készítik minden hóban. A tervezési sorrend sorszással döntetik el.

5. A címfaldalak és általában a mellékletek is lehetőleg nyomdai elemekből és nem tisztán rajzzal készíttendők.

6. Egy nagy arányú országos nyomtatványkiállítás rendezése a karácsonyi ünnepekre elhatározatik, s az országos nyomdászai főszozlíttatnak, hogy gyűjteményeiket küldjék be a Szakkörnek a kiállítás céljára.

7. A szakkörbizottság tagjainak vázlatai, illetve tervei alapján a Grafikai Szemle hirdetései újrasedetnek. (A hirdetések kisorsoltattak a bizottsági tagok között megtervezés végett.)

8. A tagsági jegy pályázata, úgyszintén az Ács-Mihály-alap szakkörpályázatainak lejáratí ideje meghosszabbíttatik 1910 október 31-éig.

9. Határozatilag kimondja a bizottság, hogy a jövőben pályázatok kiírására, meghosszabbítására, azok elintézésére stb. nézve a választmánnyal egyetemben csak magát tartja illetékesnek, s hogy a szerkesztőségnek szakkörbizottsági dolgokban önálló intézkedési joga nincs, és ilyenmű cselekvést csakis a bizottság utasítására fejthet ki.

10. A november havi Grafikai Szemle címfaldalát illetőleg pályázat iratí ki a vidéki szaktársak részére. Ha az elfogadott pályamű mint boríték nem üti meg a mértéket, akkor mint melléklet közölíttetik. Beküldési határidő: szeptember hó 20-ika.

11. Elvben kimondja a bizottság, hogy szükségesnek tartja a reformokat a Grafikai Szemle szövegrésztét illetőleg is, miért is óhajítandó munkatársi rovatok megnyitása, újabb rovatok felállítása stb. Hogy mindez eredményes legyen, elhatározza a bizottság, hogy dacára túlerheltségének, irodalmi munkásságot is fog kifejtteni, egyrészt, hogy a Grafikai Szemlét támogassa, másrészt pedig hogy ezzel is serkentőleg hasson a Szakkör irodalmi bizottsága működésére. Pollák Aurél, másodtitkár.

A Könyvnyomdászok Szakköre szakkörbizottsága fölhívja a vidéki tagtársakat, hogy kiállításra és fölolvásásokra vonatkozó megkereséseiket közvetlenül döszájá ítézzék, még pedig a kiállításnak, illetőleg fölolvásásnak időpontja előtt legalább négy héttel. (Megkeresések tehát Wanko Vilmos szakkörí I. titkár címére: Budapest VII, Dohány-utca 10. sz. alá, a Fried és Krakauer féle nyomdába küldendők.)

Szakkörünk szaktanfolyamainak értesítőiből még mindig vannak eladásra szánt példányok. Egy-egy koronájával kaphatók például az 1904-1905-iki, valamint az 1907-1908-iki iskolai évről szóló értesítők (szerkesztették Tanay József, Novák László és Augenföld M. Miksa). Sok szedés- meg egyéb példával, valamint műmelléklettel. A szakmájukban fejlődni óhajító szaktársaknak nélkülözhetetlen kézi könyvei. Rövid, tömör összefoglalásban ismertetik a tanfolyamokon előadott tanítási anyagot, s kitünő útbaigazításul szolgálhatnak a vidéki tanfolyamok rendezőinek. Megrendelhető a Grafikai Szemle kiadó hivatalában (Budapest V, Hold-utca 7. szám), avagy Bozsik István pénztárosnál (Sándor-tér 4).

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából a Kőr szakkörbizottsága a magyarországi könyvnyomtatók fokozottabb szakbeli tevékenységre buzdítása végett pályázatot hirdet a Grafikai Szemle legjobb szedésű és (ettől függetlenül) legjobb nyomtatású mellékleteire. A pályázaton való részvételnek első és fő föltétele, hogy az illető pályázó a Könyvnyomdászok Szakkörének tagja legyen. A pályázat havonként megismétlődik harminc-harminc korona szedőí és (ettől függetlenül) tíz-tíz korona nyomtatói jutalomdíjjal, amely összegek lehetőleg kiadatnak az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbika szedőjének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedőí jutalomdíjra irányuló pályázatokon csak olyan munkálatok vehetnek részt, amelyeken a szedési elem is kellőkép képviselve van. A mellékleteknek előbb már okvetlenül ki kellett valamely célra nyomtatattatniok s a Grafikai Szemle számára egyszerűen csak továbbnyomtatattatniok. Ennek bizto-

sftása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg. Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 10-ikéig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken póstára adattak. Későbbben föladott példányok a következő hónapra maradnak. Példányszám 1800. A papirosról szóló számla a küldeményhez melléklendő.

E pályázat kiegészítéseképpen fölhatalmazta a választmány a szakbizottságot, hogy szedésvázlatokat vásárolhasson darabonként öt koronájával. Azok a szaktársak tehát, akiknek munkaviszonyai különben nem engednék meg a Grafikai Szemle számára való munkálkodást, vagy akiknek egyáltalában nincs alkalmuk arra, hogy akcidenz munkákat is készítsenek: alkalmat találnak arra, hogy mesterszedői tudásukat és jóízlésüket a köz érdekében érvényesítsék, még pedig — a munka jósága és alkalmatosságá esetében — némi díjazásra való kilátás mellett is. Magától értődik, hogy a szakbizottság föntartja magának az esetleges apróbb változtatásokra való jogot, ez azonban nem szünteti meg a díjazásra való jogosultságot. A vázlatok — melyek közül a kivitelre el nem fogadottak kívánatra visszaküldetnek — a Grafikai Szemle szerkesztőségéhez küldendő (V, Hold-utca 7).

Pályázatot hirdet továbbá a szakbizottság két a Grafikai Szemlében megjelenendő szakcikkre és a Kőr tagsági jegyére. Általános föltételek mind a két pályázatra vonatkozólag: 1. A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakköre tagjai vehetnek részt. 2. Az összes pályaművek idegen kézzírással írva és címezve, jelígyével ellátva, a pályázó nevét magában rejtő jelígyes levél kíséretében az egyes pályázatok különleges föltételeiben kitüntetett határidőig a Könyvnyomdászok Szakköre címére (Budapest VIII, Bérkocsis-utca 1. szám, Gutenberg-Otthon) küldendő. 3. Világosan föltüntetendő a borítékon, hogy a küldemény pályázatra van szánva. 4. A pályaművek fölött a Kőr választmánya által kiküldött bizottság dönt, és bírálatát a Grafikai Szemlében közli.

Különleges föltételek:

I. A szakcikkre vonatkozólag:

Írassék egy szakcikk »Hirdetés-szedés« címen a lehető legszélesebb alapon, de legfőljebb ötszáz sornyi terjedelemben. Pályázók kötelesek a szakcikket példákkal is illusztrálni; e példák mennyiségére nézve azonban semmiféle korlátozás nem tétetik. E pályázaton természetesen csak szedő szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-Mihály-alap kamatainak fele: 50 korona. Határidő: 1910 október 31-ike.

Írassék egy »Hogyan kell a gépmesternek a mesterszedővel együtt dolgoznia?« című cikk, ugyancsak a legszélesebb alapon s legfőljebb ötszáz sornyi terjedelemben. E pályázaton csakis gépmester szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-Mihály-alap kamatainak fele: 50 korona szolgál. Határidő: október 31.

II. Kőrünk tagsági jegyére vonatkozólag:

E tagsági jegy szövege a következő:

»Tagsági jegy, melynek értelmében szaktárs, mint a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakkörének rendes tagja, ennek céljait elősegíti és összes kedvezményeiben részesül. Budapest, 19.....
..... titkár. elnök.

»Kivonat az alapszabályokból:

»1. §. A Körnek címe: Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre. Székhelye: Budapest.

»2. §. A Kőr céljai:

»a) a szakismeretek és a műialás terjesztése és tökéle-

»tesztése a könyvivar és általában a sokszorosító iparágazatok terén;

»b) tagjai kölcsönös érintkezésének előmozdítása, s a »szaktársias összetartás bensőbbé tétele.

»3. §. Az e célok elérésére szolgáló eszközök:

»a) Grafikai Szemle címen szakközlönynek és esetleg egyéb szakmunkáknak is a kiadása, valamint szakirodalmi műveknek a tagok által megszerezhetővé tétele;

»b) szaktanfolyamoknak, szakelőadásoknak, szakkérdéseket tárgyaló vitatüléseknek és szaktanulmányi kirándulásoknak rendezése;

»c) pályázatok hirdetése szakmunkákra;

»d) állandó helyiség, olvasó-szoba és könyvtár föntartása;

»e) a tagokat és családjukat szórakoztató mulatságok rendezése.«

E pályamű papirosnagysága $8\frac{1}{2}$ — $13\frac{1}{2}$ cm.; tiszta rajz nem lehet, a szedésnek okvetetlenül dominálnia kell; ez azután nem zárja ki azt, hogy a szedést rajzzal kombinálja a pályázó.

A pályamű legfőljebb három színben tervezendő, és domború nyomtatás teljesen mellőzendő.

Teljes kivitelű vázlatok is részt vehetnek a pályázaton, de megkivántatik, hogy a méretek pontosan betartassanak, különben figyelmen kívül hagyatnak.

Kikötetik, hogy a tagsági jegy függőlapos legyen; az egyik oldalán a jegy, a másikon pedig alapszabálykivonat szövege nyerjen elhelyezést.

Pályadíj a Grafikai Szemle 1909. évi mellékletpályázatainál ki nem adott díjak szolgálnak. Első díj 50 korona, második díj 30 korona, harmadik és negyedik díj 20—20 korona. E díjak közül a második díj okvetlenül gépmester szaktársnak adandó ki, miért is nyomtatás tekintetében a pályamunkák külön elbírálásban részesíttetnek.

A pályamunkák beküldésének meghosszabbított határideje: folyó évi október 31-ike.

A pályamunkák csakis abszolút becsú munkáknak adtnak ki.

Tagsági forgalom 1910 május havában: Beléptek a Körbe: Gyurkovszky A., Molnár János (Sopron), Haberl Antal (Bercsényi-nyomda), Vasváry Károly (Buschmann Ferenc utócai), Bernwallner József (Kellner E.). — Meghaltak: Moderer Ferenc, Mónus Károly. — Hátralék miatt törölendők: Ádám Dezső, Misitz Elemér (Állami), Ács Lajos, Bohanek Károly, Grósz Samu, Kőszeghy Imre, Kreiniker Lajos, Rames János (Pátria), Keszler Vilmos (Bagó Márton és Fia), Gajdosik Jenő (Bercsényi), Karsay László (Muskát), Krausz Manó (Fritz), Gulrich József, Lázár Samu (Klein Vilmos), Fantó József (Kellner Ernő), Landesmann Lipót, Schwarz Adolf (Löbl Dávid és Fia), Deák Alajos (Lengyel Lipót), Klein Miksa, Winternitz Zsigmond (Posner Károly Lajos és Fia), Schannen Árpád (Révai és Salamon), Balogh Béla, Mayer V. Ignác, Révai Kálmán, Steiner Mór, Wittthalm Emil, Zeizl Sándor (Rigler József Ede), Tóth Nándor (Schlesinger-nyomda), Végh Lajos, Kaczander József (Világosság), Lemmich A. (Wojtitz). — A hónap végén 1549 rendes, 13 tiszteletbeli, összesen 1562 tag.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges megváltozását (tehát mind a belépést, mind pedig a kilépést is) haladéktalanul adják tudtul a Kőr pénztárosának (lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4, Gutenberg-Otthon), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető

	K	f.	K	f.		K	f.	K	f.
Áthozot a mult hóról			6545	36	Helyiségbérlet a május-juliusi negyedévre	229	10		
10 hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—	Külföldi szaklapok előfizetése ..	51	96		
Gutenberg-szoboralap			994	93	Nyomdánkenti szavazás költsége	29	70		
Ács-Mihály-alap			588	82	A Grafikai Szemle ápr.-juniusi lapdészének tervezéseért	50	—		
Buschmann F. utódainak sze- mélyzete a szoboralapra			10	—	Szabadkai kiállítás és fölolvadás	30	—		
					Adminisztratív és portókiadások helyben és vidéken	15	69		
Tagsági járulékokban befolyt:					A körhelyiség takarításának és világításának költségeire	12	68	419	13
Államnyomda	12	60			Készpénz a hó végén			6637	43
A Nap	1	80			10 hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—
Athenaeum	14	40			Gutenberg-szobor-alap			1004	93
Bercsényi-nyomda	3	60			Ács-Mihály-alap			588	82
Berkovits-nyomda	1	20							
Budapesti Hírlap	6	—							
Buschmann F. utódai	4	80							
Egyetemi nyomda	5	40							
Egyesületi tisztviselők	8	40							
Európa	3	—							
Fővárosi Nyomda R.-T.	3	—							
Franklin-Társulat	51	—							
Franklin-fiók	7	20							
Fried és Krakauer	1	80							
Galitzenstein	3	—							
Globus	12	—							
Grafikai Intézet	3	60							
Hamburger és Birkholz	1	80							
Hornyánszky Viktor	3	60							
Hungaria	6	60							
Iókai-nyomda	3	—							
Károlyi György	1	80							
Kertész József	—	—							
Klein Vilmos	—	60							
Korvin Testvérek	3	—							
Községi Nyomda	4	80							
Légrády Testvérek	10	80							
Löbl D. és Fia	1	20							
Magyar Hírlap	2	40							
Markovits és Garai	—	60							
Márkus-nyomda	4	80							
Máv. menetjegy-nyomda	3	—							
Minerva-nyomda	1	20							
Pallas	19	20							
Pannonia	1	20							
Pátria	15	—							
Pester Lloyd	4	20							
Pesti Könyvnyomda R.-T.	12	60							
Petőfi-nyomda	3	—							
Posner Károly Lajos és Fia	7	80							
Radó Izor	1	20							
Révai és Salamon	6	60							
Rigler József Ede	4	20							
Rothberger és Weisz	3	—							
Rózsa Kálmán és Neje	4	80							
Schmidl Sándor	1	80							
Stephaneum	25	20							
Székesfővárosi Házi Nyomda	18	60							
Thalia-nyomda	1	80							
Világosság-nyomda	22	20							
Weisz L. és F.	—	—							
Wodianer-nyomda	15	—							
Vidékről (részletezése a 187. oldalon)	81	60							
Kisebb nyomdákból s egyesektől (részletezése a 187. oldalon)	70	20	511	20					
			8750	31				8750	31

SARLÓS LAJOS, ellenőr.

BOZSIK ISTVÁN, pénztáros.

kiadványokat és a haviülési, mulatsági stb. meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlapnak a beküldése

A Grafikai Szemle bekötési táblái piros s kék színben elkészültek s darabonként helyben 1 korona 40 fillérért, postán portómentesen küldve 1 korona 50 fillérért kiadóhivatalunkban kaphatók.

Fölvívjuk a vidéki tagsoportok figyelmét a budapesti központ könyvtárában levő duplikátumokra. Ezekből—míg az alantabb jelzett készlet tart — a központi választmányhoz intézett megkeresésre díjmentesen bocsátunk példányokat a rendelkezésükre. — A duplikátumok a következők:

I. Különböző szakmunkák:	
1. Augenföld-Barta E.: A Könyvnyomdászok Szakköre továbbképző tanfolyamainak 1907—1908. évi értesítője	17 példány
2. Butkovszky B.: A szabadkézi rajz	56 "
3. Csernátó Gyula: Tótfalusi Kiss Miklós élete	58 "
4. Firtinger Károly: A magyar állam nyomdászattörténelmi térképe	1 "
5. Frank Lajos: Az idegen szavak helyes elválasztása	18 "
6. Láng J. Lipót: Emlékkönyv a Könyvnyomdászok Szakkörének tízéves működéséről	4 "
7. Lówy Salamon: Nyomdai vázlatkészítés	290 "
8. Morócz Jenő: Huszonöt esztendő. (A Könyvnyomdászok Szakköre negyedszázados főnnállásának emlékére)	189 "
9. Tanay-Novák L.: A Könyvnyomdászok Szakköre szaktanfolyamainak 1904—1905. évi értesítője	2 "
10. Magyar Nyomdászok (különféle)	14 évfoly.
11. Deutscher Buch- u. Steindr. (különféle)	10 "
12. Typographische Jahrbücher (különféle)	3 "

II. Évkönyvek:

Az 1889. évi kötetből összesen	10 példány.
" 1890. " " " "	32 "
" 1891. " " " "	3 "
" 1892. " " " "	20 "
" 1893. " " " "	20 "
" 1896. " " " "	21 "
" 1897. " " " "	3 "
" 1898. " " " "	16 "
" 1899. " " " "	11 "
" 1900. " " " "	109 "
" 1901. " " " "	54 "
" 1902. " " " "	158 "
" 1903. " " " "	158 "
" 1904. " " " "	47 "
" 1905. " " " "	14 "
" 1907. " " " "	14 "
" 1908. " " " "	22 " és
" 1909. " " " "	296 "

Körünk pénztárába a múlt hónapban befolyt összegek:

I. Kisebb taglétszámú nyomdákból és egyes szaktársaktól (l. a 186. oldalon levő táblázatos pénztári kimutatást):
 Ambrus-nyomda 2.40, Auer I. és Fia 1.20, Haladás 2.40, Heisler és Kószol 1.20, Kánitz-nyomda 1.80, Kellner Ernő 1.80, May-nyomda 1.20, Otthon-nyomda 1.80, Pazmaneum 0.60, Roth József 1.20, Schlesinger-nyomda 3.60,

Turul-nyomda 1.80, Várnai-nyomda 1.20, Wojtitz B. —.60, összesen 22.80 korona.

Horváth Jenő 3.60, Balyala Ferenc 1.20, Áron Ferenc 1.20, Hegedüs Péter 1.80, Kupán Lajos 6.—, Bartoss Lajos 3.—, Walter Ernő 3.60, Stecklin Nándor 3.60, Kurfürst Miksa 3.60, Kohn Győző 1.20, Farkas Antal 1.80, Goldfinger Mór 1.80, Huszár Károly 1.20, Békési István 1.80, Tóth Ferenc 1.20, Stempler Márton 1.20, Sichermann Lajos 1.20, Schwarcz Ignác 0.60, Csaba Miklós 0.60, Klein Rudolf 0.60, Fischer Béla 0.60, Türk J. Dávid 0.60, Fleischer József 0.60, Bárdos Sándor 0.60, Messinger Aladár 0.60, Felek László 0.60, Steinherz Miklós 0.60, Kramm Imre 0.60, Stalla Márton 0.60, Lányi Béla 0.60, Antal István 0.60, összesen 47.40 korona.

II. A vidékről (l. a 186. oldalon levő táblás kimutatást):

Gyula 3.—, Ungvár 7.20, Temesvár 11.40, Sárospatak 2.40, Békéscsaba 6.—, Nagybecskerek 9.—, Kaposvár 6.—, Szeged 6.60, Nyitra 3.—, Újpest 1.20, Esztergom 6.—, Déva 6.—, Szabadka 10.20, Pozsony 3.60, összesen 81.60 korona.

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárat az épület bérkocsis-utcai részén). A körhelyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtt 9 órától 1-ig. Olvasó-terem, billard, dominó, bel- és külföldi szakkapok, valamint szépirodalmi folyóiratok állanak itt a Szakkör tagjainak rendelkezésére.

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. szám, a Kossuth-Lajos-utca sarkán) a Könyvnyomdászok Szakköre tagjainak fényképek készítésekor a következő igen kedvezményes árakat számítja:

6 darab vizites fénykép	6 korona,	12 darab	10 korona.
6 " kis makart-kép	14 " "	12 " "	24 " "
6 " kabinetkép	16 " "	12 " "	26 " "
6 " makart-kép	20 " "	12 " "	36 " "

Megrendelések alkalmával az illető szaktársnak a tagsági jegyével kell igazolnia, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

A Grafikai Szemle hirdetéseinek árszabása:

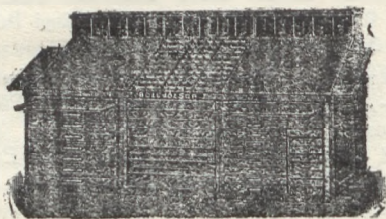
a) Egész oldalas hirdetés:	egy évre	240 korona
" " " "	fél évre	130 "
" " " "	negyed évre	70 "
" " " "	egyszeri közlése	30 "
b) Fél oldalnyi hirdetés:	egy évre	130 "
" " " "	fél évre	70 "
" " " "	negyed évre	40 "
" " " "	egyszeri közlés ..	20 "
c) Negyed oldalas hirdetés:	egy évre	70 "
" " " "	fél évre	40 "
" " " "	negyed évre	25 "
" " " "	egyszeri közlés ..	15 "
d) Nyolcad oldalas hirdetés:	egy évre	40 "
" " " "	fél évre	25 "
" " " "	negyed évre	15 "
" " " "	egyszeri közlés ..	8 "

Az apró hirdetéseknek ára az első közléskor petit soronként 40 fillér; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V, Hold-utca 7. szám (telefon 36-02). Nyomatott a Pesti Könyvnyomda R.-Társaság nyomdájában.

BÖLE JÓZSEF

ELSŐ MAGYAR KÖNYV-
NYOMDAI SZAK-ASZTALOS
BUDAPEST, HORÁNSZKY-UTCA 3.

ÁLLANDÓ RAKTÁRT TART MIN-
DENFÉLE BETŰ-SZEKRÉNYEKBŐL
ÉS REGÁLISOKBÓL, ÚGYSZINTÉN
KÖNYVKOTÓI FASZERELVÉNYBŐL

JAVÍTÁSOKAT PONTOSAN ESZKÖZÖL ÉS
ELVÁLLAL MÁS ASZTALOSMUNKÁT IS.

CLEANER RÉZLÉNIATISZTÍTÓ

Egy kilóval bármilyen piszkos lénlából egy egész szek-
rényre valót lehet megtisztítani. Kilója helyben 5, vidékre
csomagolással, bérmentes postai szállítással 6 korona.

Mi a nyomdák véleménye a „CLEANER“-ről?

A „Cleaner“ rézléniatisztító szerrel próbát tévén, azt kitűnő
találmánynak ismerjük fel, mint amellyel gazdaságosan, igen rövid
idő alatt s anélkül, hogy a rézléniáknak a legkisebb mértékben is
ártalmas volna, teljesen tisztán tarthatjuk, illetve tisztíthatjuk lén-
anyagunkat. Kérünk egyelőre 2 kiló „Cleaner“-t részünkre szállítani.

Pesti Könyvnyomda Bészvénnyáraság.

Tanay József.

Gallay Pál egy rézléniatisztító vegyszert mutatott be nekünk.
Ezen bemutatás alkalmával meggyőződtem arról, hogy a „Cleaner“-
a létező tisztítóanyagok között méltán a legelső helyet foglalhatja
el, amennyiben sem a kezét, sem a ruhot nem támadja meg s pár
perc alatt végez bármilyen piszokkal is. Miután mindezen jó tulaj-
donságain kívül még azzal is kiválk, hogy nem párolog el és nem
gyulad meg s a már használt anyagot más alkalommal is felhasznál-
hatjuk, a „Cleaner“ beszerzését mindenkinek csak ajánlhatom.
Atheneum-nyomda.

Wóznér Ignác.

A „Cleaner“-féle rézléniatisztító folyadékkal próbákat csinál-
tattam és azt, miután jónak találtam, megrendeltem és nyomdánkba
használatra bevezettem.

Hornvánszky-nyomda.

Wohlstein Mór.

A Gallay-féle „Cleaner“ rézléniatisztító szert kipróbáltuk és
a már évek óta használaton kívül helyezett öreg, vastag piszok-
kal lerakódott rézléniát 4–5 másodperc alatt teljesen tisztára
hozta. Állandóan használatba vettük.

Schmidl Sándor-nyomda.

Schwartz László művezető.

Lapunk zártáig a „Cleaner“-t a következő nyomdák rendelték
meg és vették használatba. **Budapest:** Pesti Könyvnyomda r.-t.,
Hornvánszky, Pátria, Légrády, Fővárosi, Markovics és Garai, Szt.
László, Hamburger és Birkscholz, Radó Izor, Kellner Ernő, Kellner
Albert, Thália, Muskát, Engel S. Zs., Kálmán, Löbl D. és Fia,
Károlyi, Otthon, Express, Corvina, Rothberger és Weisz, Auer J.,
Rózsa K. és Neje, Fried és Krakauer, Roth M. és Tsa, Löbl Mór.
Vidéken: Kner Izidor, Gyoma; Molnár-féle nyomda r.-t.; Szek-
szárd; Dobai János, B.-Gyula; Aradi néomda r.-t.; Ivkovich
György, Újvidék; Perl L. Pál, Tab; Székely és Illés, Ungvár;
Nánay Lajos, Baja; Feuer Illés, Kiskunfélegyháza; Csendes Jakab,
Temesvár; Jókai-nyomda r.-t., Sepsiszentgyörgy.

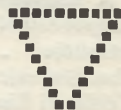
A „Cleaner“ egyedüli elárúsítója Gallay Pál Budapest,
VI., Lázár-u. 6., III. 16.

A MODERNSÉGRE TÖREKVŐ SZAKTÁR-
SAK NÉLKÜLÖZHETLEN SZAKKÖNYVE.

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE

AZ 1910-IK ÉVRE

(HUSZONÖTEDIK ÉVFOLYAM).

Pompás kiállításban, több mint 200
szövegoldallal, tömördek instruk-
tív értékű illusztrációval, 40 szép
melléklettel. Ára 3 korona. Meg-
rendelhető Bozsik István szakköri
pénztárosnál Budapesten, VIII,
Sándor-tér 4 (Gutenberg-Otthon).

SZAKKÖRÜNK SZAKTAN- FOLYAMAINAK ÉRTESÍTŐI

1904-1905-IKI, VALAMINT AZ 1907-1908-IKI ISKOLAI
ÉVRŐL SZÓLÓ PÉLDÁNYOK EGY-EGY KORONÁ-
JÁVAL MÉG MINDIG KAPHATÓK.

Szerkesztették

TANAY JÓZSEF,
NOVÁK LÁSZLÓ,
AUGENFELD M.

Sok szedés- meg egyéb példával, vala-
mint műmelléklettel. A szakmájukban
fejlődni óhajtó szaktársak nélkülözhe-
tetlen kézi könyvei. Rövid, tömör ösz-
szefoglalásban ismertetik a tanfolyamo-
kon előadott tanítási anyagot, s kitűnő
útbaigazításul szolgálhatnak a vidéki
tanfolyamok rendezőinek.

Megrendelhetők lapunk kiadóhivatalában (Budapest,
V., Hold-u. 7) és Bozsik I. pénztárosnál (Sándor-tér 4).

KLISÉKET KÉSZÍTŐ MŰINTÉZET
BUDAPEST VI, EÖTVÖS-UTCA 48. SZ.

TELEFON 18-99.

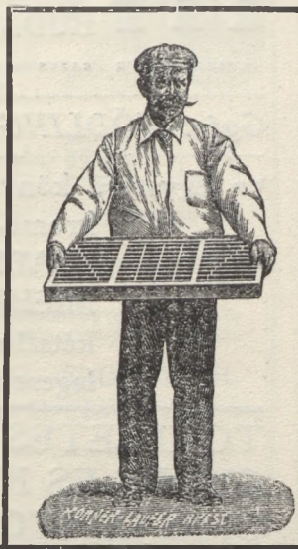
WOTTITZ
MANFRÉD
ES TÁRSA

DOMBORNOMÁSOKHOZ VALÓ STANZNIK. FOTOTIPIÁK. KEMIGRÁFIÁK. AUTOTIPIÁK. KLISÉK HÁROM- ÉS NÉGYSZINŰ NYOMTATÁSHOZ FÉNYKÉPÉSZETI FELVÉTELEK HÁZON KIVÜL IS.

Schöntag Gyula

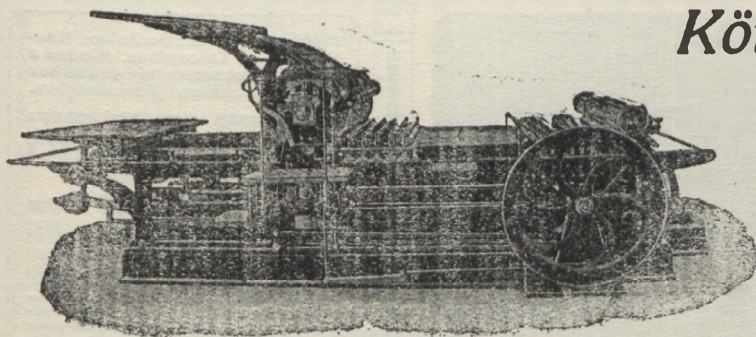
könyvnyomdai szakasztalos
VI, Váci-körút 51. sz.

Kizárólag könyvnyomdai s könyvkötészeti fa-szerelvények készítésével foglalkozik. Állandó raktára van kitűnő száraz anyagból készült szekrényekből és regálisokból. Kis antikva-szekrény ára 7 kor., nagy szekrényé 9 kor. Árjegyzék ingyen.

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁRA BUDAPESTEN

Könyvnyomdai gyorsajtók vasuti rendszerű menettel. Könyvnyomdai gyorsajtók két- és négy pályás görgőjáráttal. Kromotipiai gyorsajtók rövidített lvkivezetéssel, a gyűrűs kirakódob segítségével. Kétfordulatú gyorsajtók elől kirakóval. Könyvnyomdai gyorsajtók görgőpályával. Könyvnyomdai kézisajtók.
== Könyvkötő-gépek. ==

Körforgó nyomógépek

ujság- és illusztrációnyomásra, meghatározott és változtatható lvnagyság számára.

LEGRÉGIBB GYORSSAJTÓGYÁR AZ EGÉSZ BIRODALOMBAN!

ALAPÍTTATOTT 1848-BAN.

MÖDLINGI GYORSSAJTÓGYÁR
EZELŐTT KAISER L. FIAI RÉSZV.-TÁRS.
BUDAPESTI FÍOKTELEP: VII, AKÁCFA-UTCA 13. SZ.

..... Telefonszám 54—48.

Gyár: MÖDLING ↪ Wiener fióktelep: XVIII/1, WÄHRINGERSTR. 125

↪ Egyszerű könyvnyomdai gyorsajtók vasuti s körmozgású menettel, kromó- és autotipia-gépek front-kirakóval vagy anélkül; — „RAPID“ gyorsajtók görgőjáráttal; — „DOPPELRAPID“ MIEHLE-RENDSZERŰ KÉTFORDULATÚ gyorsajtók; — kétszínnyomó, dupla és könyvnyomdai gyorsajtók. A legkülönlegesebb KÖRFORGÓGÉPEK állandó és változó alakra.

TÖKÉLETES KIVITEL,
GYORS ÉS IGEN KÖNNYŰ JÁRÁS.
ÚJ ÉS JAVÍTOTT GÉPEK ÁLLANDÓ NAGY RAKTÁRA

Koblinger Gyula fotocinkográfiai
műintézete.

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

Készlt mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirdetésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosított. — Alapítás éve 1892.

Fiókfestékgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban. Minden a grafikai sokszorosító szakokhoz való festék elismert jó minőségben.

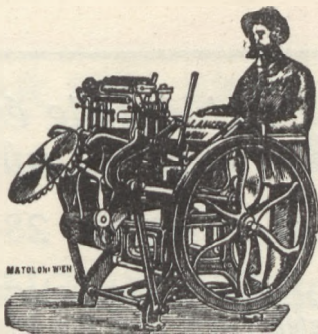
Magyarországi s ausztriai raktár:

CARMINE HUGÓ
grafikai szaküzlet

Bécs **BUDAPEST** Prága
VII, KIRÁLY-UTCA 13. SZ.

Kittüntetve: Páris 1900: Grand Prix s két aranyérem; Saint Louis 1904: nagy díj; Bordeaux 1907: Grand Prix. — Telefon 14-16.

Cheque-számla a m. kir. postatakarékpénztárnál Budapest 23.810. sz. a. Chequeszámla k. k. Post-Sparkassen-Amt Wien Nr. 55.810.

Josef Anger

Gépgyár és
vasöntöde & Söhne
Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

Magyarországi képviselők:

SILBERER ÉS STECKLIN Budapest VII, Kertész-u. 38

KÖNIG ÉS BAYER

— fotocinkográfiai műintézete —

Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

KLISÉK mindenemű képes nyomtatványokhoz a legjobb kiállításban.

AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.

≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡

Hásonkötői felvételek.

BERGER ÉS WIRTH

TÖRZSGYÁR LIPCSE
NÉMETORSZÁGBAN

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS
KÖNYOMDAI FESTÉK- ÉS
HENGERANYAG-GYÁR
HENGERÖNTŐ-MŰHELY
LAPOS- ÉS KÖRFORGÓ GÉ-
PEKHEZ. OLCSÓBB ÉS
JOBBA A HÁZI ÖNTÉSNEEL

TELEFONSZ.: 56—64

UJSÁG-, MŰ-, ILLUSTRÁCIÓ-
DISZMŰ- ÉS MINDENFAJTA
SZINES FESTÉKEK, KEN-
CÉK, BRONZOKA GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA
'PATENT', 'VICTORIA', ÉS
'BIANCA' HENGERANYAG
EGÉSZEN SIMA ÉS KOCCÁ-
ZOTT TÁBLÁKBAN

Fiókgyárak: Barmen, Ber-
lin, Szt-Pétervár, Flórenc,
Páris, London, Newyork,

GYÁRTELEP: BUDAPEST, IX., MÁRTON-U. 19

Fischer és Mika *betűöntőde és stereotipáló műhely.*

Budapest VI, Révay-utca 6. szám (telefon 28-62).

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket. A legkülönbözőbb célszerű és divatos könyv- és címbetűkből nagy választékot tart. Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat a legjobb minőségben. — Ajánlja szabadalmazott nyomdai vonalzó berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 korona.

GLEITSMANN E. T.

NYOMDAFESTÉKGYÁRAK,
BUDAPEST VII, AKÁCFA-UTCA 50. TELEFON 13—70

Fekete és színes festékek az összes grafikai célokra.
Különlegességek: legfinomabb autotypia- és háromszinnyomó festékek. Vegyileg tiszta lenolajkencék.
Hengeranyag. Hengeröntőműhely.

Törzsgyár: DREZDA. Fiókgyárak: WIEN-RABENSTEIN. TURIN. TRELLEBORG. KOPENHÁGA.

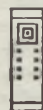
Képviselet TANZER MIKSA GRAFIKAI SZAKÜZLET
BUDAPEST VII., AKÁCFA-UTCA 50.

BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és a t. o. Legnagyobb választék orosz betűkből. o Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. o Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi Zsigmond, Budapest V, Akadémia-u. 8.

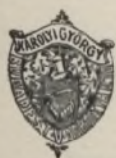
a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

MAGYAR KIR. SZABADALMAZOTT CIPŐÁRU-KÉSZITŐ

WINKELHOFER M.

BUDAPEST, KIRÁLY-UTCA 44

KÖN. UNG. PRIVILEGIIRTE SCHUHWAAREN-ERZEUGER

GLEITSMANN E. T.

KÖNYVTÁRAK
BUDAPEST VII., AKÁCSFA-UTCA 36. TELEFON 13-70

Feladat és a...

DR. TANZER MIKSA ORAFIKAI SZAKOSZTOTT
BUDAPEST VII., AKÁCSFA-UTCA 36.

Képviselet TANZER MIKSA ORAFIKAI SZAKOSZTOTT
BUDAPEST VII., AKÁCSFA-UTCA 36.

W. N. BERLIN SW

J. C.

Tisztelettel hozzuk becses tudomására, hogy intézetünk működési körét, amelyet húsz év óta betűk és rézléniák gyártása képezte, a sokszorosító iparhoz szükséges gépek szállítással bővítettük ki, mi által azon helyzetben vagyunk, hogy igen t. üzletfeleinket a szükségletüket képező különböző gépekkel is, a megrendeléstől számított legrövidebb idő alatt, a legjobb minőségben szolgálhatjuk ki.

Tárgyalásaink során sikerült ugyanis az összes szakkörökben előnyösen ismert és kitünő hírnédnek örvendő

„Mödlingi Gyorsajtógyár, ezelőtt Kaiser L. fia részvénytársaság“
budapesti fiókgyárának

képviselőt a magyar korona tartományai részére elnyernünk; ez által azon kellemes helyzetbe jutottunk, hogy a nyomdai sokszorosítás minden neméhez szükségelt gépeket új, valamint használt, de teljesen javított állapotban gyorsan és pontosan szállíthatunk, továbbá minden előforduló javításokat, szereléseket és átköltöztetéseket lelkiismeretesen és gyorsan végezhetünk.

Tégelynyomósajtók, papírdágó- és lyukasztó- (perforáló) gépekre nézve a Magyarországon legelőnyösebben ismert és általánosan kedvelt Mödling-féle kitünő gyártmányokat szállítjuk.

Ezek után kérjük, szíveskedjék eddigi bizalmával bennünket a jövőre is megtisztelni és ajánljuk magunkat mindenkor szívesen teljesítendő megtisztelő szolgálatába.

Teljes tisztelettel

Első Magyar Betüöntőde
Részvénytársaság

Budapest, VI., Dessoeffy-utca 32.

PANNONIA:
EVEZŐS CLUB
BUDAPEST.
III. ÜILAKI RAKPART.

ALMONIA
EVSZCIB
KAPART

Figyelem! Nyomás a legkönnyebb cimke-chromopapíron.

GLEITSMANN E. T. FESTÉKGYÁRAK

DREZDA ◦ BÉCS ◦ BUDAPEST ◦ TRELLEBORG ◦ TURIN

ÜSTÖKÖSFEKETE

különösen képes ujságok, árjegyzékek stb. nyomásához. Ára K 3.—

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISEK

BUDAPEST
V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

BEIT & CO.
HAMBURG

**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

FŐRAKTÁR ÉS IRODA:
MÜLLER TESTVÉREK
BUDAPEST, V, SÓLYOM-UTCA 13.

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

A VILÁG LEGRÉGIBB ÉS LEGNAGYOBB NYOMDAI,
KÖNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI FESTÉKEK GYÁRA

Az 1889. és 1900. párisi világkiállításokon versenyen kívüli jury-tag.

FESTÉKEK A KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI, S VALAMENNYI GRAFIKAI SZAKMA RÉSZÉRE. ARANY-, EZÜST- ÉS MÁSOLÓFESTÉKEK. HENGERANYAGOK ÉS AZOK ÖNTÉSE. KENCÉK. PREPARÁLT PAPIROK KÖNYOMDAK RÉSZÉRE.

Grand Prix-vel kitüntetve:
St.-Louis 1904,
Lättich 1905, és
Milano 1908.

11 GYÁR ÉS 40 LERAKAT AZ EGÉSZ VILÁGON!

TELEFON
37-58. SZÁM

IRODA ÉS RAKTÁR: BUDAPEST,
FERENCZ JÓZSEF-RAKPART 27

ALAPITVA
1818-BAN

GYÁR: BUDAFOKON, BUDAPEST MELLETT

Bélyegző-metszés

Mechanikai műhely

Galvanoplasztika

Ólomzár-gyártás

„ Tömöntőde „

Rézléniá-gyártás

ELSŐ MAGYAR

BETŰÖNTŐDE

RÉSZV.-TÁRS.

**BUDAPESTEN, VI., DESSEWFFY-
UTCA 32. SZÁM. TELEFON 23-70**

Dús raktárt tart folytonosan
magyar, német, tót, horvát,
szerb, román s bolgár ékezetű

**: könyv- és :
címbetűkből**

körzetekből, rézléniákból és
kizárásokból, továbbá a leg-
különbözőbb ékítményekből
és egyéb nyomdai felszerel-
vényekből. Egész nyomdai
berendezések jutányos árban
és gyorsan fogatosíttatnak.

**EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT
CZETTEL ÉS BENDTNER SZABAD.**

